

**TURUN
YLIOPISTO**

Opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta sekä sukupuolitietoisuudesta ja sen toteuttamisesta kouluympäristössä

Kasvatustiede
Opettajankoulutuslaitos
kandidaatin tutkielma

Laatijat:
Aada Koivisto
Eevi Mantela

4/2024
Turun yliopisto

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatin tutkielma

Oppiaine: Luokanopettajan tutkinto-ohjelma, Kasvatustiede

Tekijät: Aada Koivisto ja Eevi Mantela

Otsikko: Opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta sekä sukupuolitietoisuudesta ja sen toteuttamisesta kouluympäristössä

Ohjaaja: yliopistonlehtori, Satu Laitinen

Sivumäärä: 51 sivua

Päivämäärä: 15.4.2024

Sukupuolitietoinen kasvatusta on yksi tapa edistää sukupuolten tasa-arvoa. Sen tarkoituksena on tunnistaa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia sukupuolittuneita käsityksiä ja ohjata opettajaa vähentämään näitä sukupuolikäsityksiä omassa käytöksessään. Myös perusopetuksen opetussuunnitelmassa kerrotaan sukupuolitietoisesta kasvatuksesta tärkeydestä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Vaikka perusopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan sukupuolitietoisesta kasvatuksesta tärkeyttä, jää sen toteuttamisen vastuu opettajalle itselleen. Aiemmistä tutkimuksista on huomattu, että opettajat eivät ole saaneet koulutusta sukupuolitietoisesta kasvatuksesta opiskeluaikanaan tai työelämässä. Tutkimuksissa on havaittu myös oppilaille olevan sukupuolittuneita asenteita, joihin opettajan olisi tärkeää osata omalla toiminnallaan puuttua. Sukupuolitietoisesta kasvatuksesta lisäksi myös sukupuolen moninaisuus on tärkeää huomioida kouluissa. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien on tutkittu syrjäytyvän erityisesti sukupuolittuneilla aloilla. Syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi sukupuolen moninaisuus tulisi huomioida jo peruskouluikäisenä, jotta sitä voitaisiin torjua jo ennen sen tapahtumista.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta sekä opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä. Tutkimuksella halutaan selvittää opettajien käsityksiä sukupuolitietoisesta kasvatuksesta, koska opettajilla voi olla sen toteuttamiseen erilaisia asenteita ja käytäntöjä. Lisäksi tutkimuksen avulla halutaan selvittää opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta, sukupuolivähemmistöistä ja niihin suhtautumisesta omassa opetuksessa. Tutkijoita kiinnostaa erityisesti vanhempien opettajien ja nuorempien opettajien asenteelliset erot ja koulutuksen puute.

Tuloksista voidaan huomata, että kaikki opettajat pitivät sukupuolitietoista kasvatusta tärkeänä ja kokevat sen parantavan tasa-arvoa. Opettajien ja oppilaiden omien asenteiden koettiin vaikuttavan sukupuolen moninaisuuden huomioimiseen kouluympäristössä. Haastateltavat kokevat koulutuksen puutteen ja oman tiedon puutteen merkittäväksi haasteeksi sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttamisessa. He eivät olleet saaneet koulutusta sukupuolitietoisesta kasvatuksesta opiskeluaikanaan tai työelämässä. Opettajien tiedostamattomat tavat jakaa oppilaita ryhmiin sukupuolten perusteella vaikuttavat sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteutumiseen. Myös koulun rakenteelliset tekijät kuten sukupuolinormien perusteella jaetut pukuhuoneet ja vessatilat koettiin haasteelliseksi, koska ne eivät huomioi sukupuolivähemmistöjä eivätkä tue tasa-arvon toteutumista kouluympäristössä. Tutkimusta voidaan hyödyntää muun muassa pohdittaessa sekä nykyisten opettajien että opettajaopiskelijoiden koulutuksen tarpeellisuutta sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisesta kasvatuksesta.

Avainsanat: sukupuoli, sukupuolen moninaisuus, sukupuolitietoisuus, sukupuolisensitiivisyys, sukupuoli-identiteetti, sukupuolten tasa-arvo, yhdenvertaisuus, kasvatusta, koulutus, perusopetus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Sukupuoli ja sukupuolen moninaisuus	5
1.2	Sukupuolittietoisuus	6
1.3	Sukupuoli-identiteetti	7
1.4	Sukupuolten tasa-arvo perusopetuksessa	8
1.5	Aiempi empiirinen tutkimus	9
2	Tutkimuskysymykset	11
3	Menetelmä	12
3.1	Osallistujat	12
3.2	Tutkimuksen toteutus	13
3.3	Aineiston käsittely	15
3.4	Aineiston analyysi	16
3.5	Tutkimusetiikka	18
4	Tulokset	20
4.1	Opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta	20
4.2	Opettajien näkemyksiä sukupuolittietoisuudesta	23
4.3	Opettajien kokemuksia omista valmiuksistaan toteuttaa sukupuolittietoista kasvatusta kouluympäristössä	25
4.4	Yhteenveto	28
5	Pohdinta	30
5.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	30
5.1.1	Opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta	30
5.1.2	Opettajien näkemyksiä sukupuolittietoisuudesta	31
5.1.3	Opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolittietoista kasvatusta kouluympäristössä	32
5.2	Tutkimuksen luotettavuus	33
5.3	Jatkotutkimus- ja hyödyntämisehdotukset	34
	Lähteet	37
	Liitteet	42
	Liite 1. Haastattelukysymykset	42
	Liite 2. Tietoturvailmoitus	47
	Liite 3. Saatekirje	49
	Liite 4. Taustatietolomake	50

1 Johdanto

Suomi on sitoutunut edistämään tasa-arvoa kaikilla elämän osa-alueilla lakien ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoittamana (Eskelinen ja Itäkare 2020, 198). Tasa-arvolain avulla pyritään estämään sukupuolia koskevaa syrjintää ja lisäämään tasa-arvoa sukupuolten välillä (609/1986, 5§). Kasvatus- ja koulutusjärjestelmän tiedetään olevan keskeinen mahdollistaja sukupuolten tasa-arvon toteutumisen edistämiseksi (Eskelinen ja Itäkare 2020, 198). Tasa-arvolaisissa kerrotaan, että kaikilla pitää sukupuolesta riippumatta olla mahdollisuus koulutukseen ja opetuksen sekä oppiaineiston pitää pohjautua tähän lakiin (609/1986, 5§). Tasa-arvoista kasvatusta voidaan toteuttaa esimerkiksi sukupuolitietoisena kasvatuksena. Sukupuolitietoinen kasvatusta on yksi sukupuolten tasa-arvon edistämisen keinoista (Eskelinen ja Itäkare 2020, 198).

Oppilaan sukupuolella voi olla merkityksellinen rooli kasvatuksessa ja sukupuolimallien tarjoamisessa. Oppilaan sukupuoli voi vaikuttaa esimerkiksi opettajan käsityksiin oppilaasta, asenteisiin oppilasta kohtaan ja oppilaan yksilölliseen kohtaamiseen. (Jääskeläinen ym. 2015, 18.) Jos opettajan käsitykset ja asenteet muokkaavat opettajan tapaa kasvattaa lapsia, voi koulutus näyttäytyä epätasa-arvoisena. Sukupuolitietoisessa kasvatuksessa opettaja tunnistaa sukupuolittuneita yhteiskunnan ja kulttuurin rakenteita ja ohjaa omaa opetustaan poistamalla sukupuolittuneisuutta. (Jääskeläinen ym. 2015, 18.)

Sukupuolten välinen tasa-arvo on nostettu merkittäväksi periaatteellista muutosta vaativaksi kriteeriksi vuoden 2016 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Jääskeläinen ym. 2015, 18). Myös yhteiskunnallinen keskustelu on lisääntynyt etenkin sukupuolivähemmistöistä (Lehtonen 2013, 42). Tämän takia tutkijat haluavat selvittää, millaisia näkemyksiä opettajilla on sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta ja millaisena he kokevat valmiutensa toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä. Tutkijat selvittävät myös opettajien omia käsityksiä sukupuolen moninaisuudesta, sukupuolesta lukumääränä ja haasteista sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa. Tutkijat haluavat tietää, miten opettajat ymmärtävät sukupuolikäsitteet ilman niiden määrittelyä. Näin saadaan selville mahdollisimman aito näkemys opettajien osaamisesta sukupuoleen liittyvistä käsitteistä. Koska osa käsitteistä on verrattain uusia, eikä vertaisarvioitua tutkimuskirjallisuutta ole runsaasti, tutkijat hyödyntävät myös Opetushallituksen (Jääskeläinen ym. 2015) sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimia määritelmiä

sukupuolesta ja siihen liittyvien käsitteiden yhteydestä. He kokevat kouluympäristöön liittyvät viralliset toimijat luotettavina käsitteitä määriteltäessä.

Suomi yhteiskuntana ja monet sen palveluista ovat rakentuneet sukupuolinormien varaan.

Sukupuolinormi tarkoittaa sitä, että sukupuolia ajatellaan olevan vain kaksi: miehet ja naiset (DuBois ja Shattuck-Heidorn 2021, 4). Tämä binäärinormiksi kutsuttu sukupuolinormi syrjii sukupuolivähemmistöjä (Richards ym. 2016, 95). Syrjintä ei aina ole tahallista, mutta sitä voi esiintyä esimerkiksi tahattoman toiminnan ja epäasialliseksi koetun kohtelun muodossa.

Sukupuolivähemmistöön kuuluva voi kohdata arjessaan haasteita: kouluissa ja työpaikoissa ei usein ole käytettävissä sukupuolineutraaleja vessoja tai pukeutumistiloja, harrastustoiminta voi olla sukupuolittunutta, yhteiskunnan tarjoamat palvelut voivat olla sukupuolittuneita ja saattavat siten sulkea ihmisiä palveluiden ulkopuolelle. Sukupuolen moninaisuus voi jäädä erilaisissa palvelutilanteissa huomioimatta, jos ammattilaisten koulutus ja tietämys sukupuolen moninaisuudesta on puutteellista. Lähivuosien keskustelu

sukupuolivähemmistöjen oikeuksista on lisännyt yhteiskunnan tietämystä (Lehtonen 2013, 42), jolloin sukupuolivähemmistöjen huomiointi on parantunut koulumaailmassa.

Tietämättömyys sukupuolen ilmaisun käsitteistä voi johtaa siihen, että ilmiötä ei tunnisteta, ja ihminen ei tule kohdatuksi omana itsenään (Seta). Siksi sukupuolen moninaisuus on lisätty kouluissa osaksi tasa-arvosuunnittelun työtä (Lehtonen 2013, 42).

1.1 Sukupuoli ja sukupuolen moninaisuus

Kaikki sukupuoleen liittyvät termit ovat sidoksissa sukupuolen käsitteeseen, jota on tarkasteltu erilaisista näkökulmista. Sukupuolta ei ole määritelty vain yhdellä määritelmällä, koska sukupuoli on käsitteenä laaja. Sukupuoli muodostuu monista tekijöistä kuten kehityksellisistä, ruumiillisista, perinnöllisistä, hormonaalisista, psyykkisistä, sosiaalisista ja etnisistä ominaisuuksista. Sukupuoli ei ole vain miehen ja naisen kategorioiden rajoittama, vaan yksilö voi kokea olevansa mies tai nainen tai jotain niiden väliltä. Yksilö voi myös kokea olevansa jotain aivan muuta. Sukupuoli voi myös olla joillekin ihmisille merkityksetön käsite (Seta). Usein sukupuolivähemmistöt ryhmitellään vain transsukupuolisiksi, jolloin muut sukupuolivähemmistöt jäävät huomioimatta (Lehtonen 2013, 43). Yleisiä sukupuolta määrittäviä termejä ovat esimerkiksi cissukupuolinen, muunsukupuolinen, transmies, transnainen, intersukupuolinen ja sukupuoleton (THL). Sukupuolinimityksiä kehitetään lisää sen myötä, kun ymmärrys sukupuoli-identiteetin kokemisesta syvenee.

Kaikki ihmiset ovat arvokkaita omina yksilöinä ja heidän yksilöllisiin piirteisiinsä pitää suhtautua ymmärryksellä (Jääskeläinen ym. 2015, 13). Tässä tutkimuksessa hyödynnetään suomalaisen ihmisoikeusjärjestön Seksuaalisen tasavertaisuuden (Seta ry), Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) sekä Opetushallituksen määritelmiä sukupuolen moninaisuudesta. Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan laajaa kirjoa erilaisia sukupuolen kokemuksia, ilmaisutapoja ja kehon sukupuolittuneita ominaisuuksia (THL, Seta). Jokaisen yksilön kokemus sukupuolesta on ainutlaatuinen, ja sukupuolen moninaisuus on osa jokaista ihmistä.

1.2 Sukupuolitietoisuus

Sukupuolitietoisuus ja sukupuolisensitiivisyys tarkoittavat ajattelutapaa, jossa kiinnitetään huomiota sukupuoleen ja siihen liittyviin kriteereihin sekä niiden vaikutukseen yksilöä ja yhteiskuntaa kohtaan (Seta). Sukupuolitietoisuudella ymmärretään myös sukupuolen kulttuurisia ja sosiaalisia yhteyksiä ja tiedostetaan mahdollisuus vaikuttaa niihin (Jääskeläinen 2015, 18). Termiä sukupuolisensitiivisyys käytetään varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön yhteydessä. Puolestaan termiä sukupuolitietoisuus käytetään yleisemmin opetuksen parissa. (Seta.) Tässä tutkimuksessa käytetään termiä sukupuolitietoisuus, koska tutkimus toteutettiin perusopetuksen kontekstissa.

Sukupuolitietoisuuden kasvatuksen tavoitteena on antaa jokaiselle lapselle mahdollisuus määrittellä itsensä ja toteuttaa sukupuolta omalla tavallaan. Sukupuolitietoinen kasvatus pyrkii välttämään sukupuolen korostamista tilanteissa, joissa se ei ole merkityksellistä. Sukupuolitietoisuus ei ole sama asia kuin sukupuolineutraalius, jossa sukupuolen merkitystä pyritään häivyttämään. (Seta.) Sukupuolen huomioimatta jättäminen ei välttämättä auta korjaamaan niitä ongelmia, jotka ovat erityisen sidoksissa sukupuoleen (Gordon ja Lahelma 1992, 318).

Sukupuolitietoinen opetus perustuu siihen, että oppilasta ei sosiaalisteta hänen ulkoiseen sukupuoleensa, vaan sen sijaan tunnustetaan jokaisen oppilaan yksilöllisyys ja persoonallisuus. Sukupuolitietoinen opetus pyrkii rakentamaan tasa-arvoa tunnistamalla ja purkamalla sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä. (Opetushallitus.) Opetuksen tehtävänä on välttää sosiaalistamista oppilaita heidän ulkoisen sukupuolensa perusteella (Jääskeläinen ym. 2015). Opetus ja ohjaus eivät ylläpidä sukupuolittuneita ryhmiä ja tyttöjen ja poikien jakamista erillisiin ryhmiin (Opetushallitus). Sukupuolitietoiseen opetukseen sisältyy myös seksuaalisten suuntautumisten ja seksuaali-identiteettien

moninaisuuden tunnistaminen (Opetushallitus), mutta tämä tutkimus keskittyy käsittelemään sukupuolitietoista opetusta ainoastaan sukupuolen näkökulmasta.

1.3 Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetin käsitteen ymmärtämiseksi on ensin ymmärrettävä identiteetin käsite. Identiteetti tarkoittaa sitä, miten yksilö kokee ja määrittelee itsensä suhteessa omaan minuuteensa, sosiaaliseen ympäristöönsä ja omaan kulttuuriinsa (Saastamoinen 2006, 172). Identiteetti ei ole pysyvä, vaan voi muuttua ajan myötä (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus).

Sukupuoli-identiteetin kehittyminen on vuosia kestävä asteittainen prosessi, joka alkaa varhaislapsuudessa (Kohlberg 1966). Useimmat lapset kykenevät nimeämään oman sukupuolensa ja muiden sukupuolen 18–24 kuukauden iässä (Steensma ym. 2013). Tämä kyky näkyy vahvistuvissa sukupuolityypillisissä mieltymyksissä, kuten stereotyyppisten lelujen suosimisessa, leikkikäyttäytymisen mieltymyksissä sekä vähitellen lisääntyvässä halussa leikkiä samaa sukupuolta olevien vertaisten kanssa (Zosuls ym. 2009). Useimmilla lapsilla sukupuoli-identiteetti ja sukupuoliroolin odotusten mukainen käytös ovat pääosin yhdenmukaisia (Steensma ym. 2013).

Useimmiten sukupuoli-identiteetti kehittyy fyysisten sukupuolen ominaisuuksien mukaisesti. Esimerkiksi, kun vauva syntyy XY-sukupuolikromosomeilla ja miehen sukuelimillä, hänet yleisesti määritellään mieheksi. Hän osoittaa yleensä miehille tyypillistä käyttäytymistä ja omaksuu miehen sukupuoli-identiteetin. (Steensma ym. 2013.) On kuitenkin tilanteita, joissa näiden sukupuolen biologisten ominaisuuksien välillä voi ilmetä ristiriitoja, joita esimerkiksi intersukupuoliset henkilöt voivat kokea (Seta).

Intersukupuolisen henkilön kromosomien, sukupuolirauhasten tai biologisen sukupuolen kehitys ei ole ominaista (Hughes ym. 2006). Esimerkiksi henkilön ulkoiset tai sisäiset sukuelimet eivät välttämättä ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisen henkilön sukupuoli-identiteetti saattaa olla yhteneväinen kromosomien ja sukupuolirauhasten kanssa, mutta se ei ole yhteneväinen ulkoisten sukuelinten kanssa. Intersukupuolisuus voi olla joillekin ihmisille sukupuoli-identiteetti ja toisille tapa kuvata omia kehonpiirteitään (Seta).

Transsukupuolinen ihminen ei koe oman sukupuolensa vastaavan hänelle syntymässään määriteltyä sukupuolta (Westerbotn, Blomberg ja Renström 2017). Transihmiset kokevat usein sukupuoliristiriitaa kehon ominaisuuksista, jotka eivät vastaa heidän kokemustaan

omasta sukupuolestaan tai tullessaan kohdatuksi väärän sukupuolen edustajana (Trasek). Sukupuoliristiriita tunnetaan myös nimellä sukupuolidysforia, ja se voi aiheuttaa kokijalleen ahdistusta (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus).

1.4 Sukupuolten tasa-arvo perusopetuksessa

Tasa-arvolaisissa edellytetään edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa. Sen keskeinen ajatus on myös pyrkiä välttämään syrjintää (609/1986, 5§). Vaikka Suomea pidetään kansainvälisesti tasa-arvoa edistävänä maana, tapahtuu Suomessa myös tasa-arvoa heikentäviä asioita (Jääskeläinen ym. 2015, 9). Tasa-arvoa heikentävät haasteet pitää huomioida koulussa. Tasa-arvohaasteet korostavat sukupuolten tasa-arvon edistämisen tärkeyttä. (Jääskeläinen ym. 2015, 9.) Tasa-arvohaasteet näkyvät esimerkiksi työelämässä, kotitöiden jakautumisessa, ihmisten terveydessä, vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä sekä koulutuksessa ja opetuksessa (Jääskeläinen ym. 2015, 9). Lapset pitävät aikuisia omana esimerkkinään opetellessaan elämässä tarvittavia taitoja. He huomioivat aikuisten ja oman lähipiirinsä tapoja, jolloin he luovat itselleen mielikuvia sukupuolesta ja valtarakenteista. Opettajien on tärkeää olla tietoisia lasten käsityksistä tasa-arvoon liittyen, jotta he voivat lisätä lasten tietoa ja ymmärrystä tasa-arvon toteuttamisesta. (Jääskeläinen ym. 2015, 9.)

Myös lasten keskuudessa esiintyy tapoja, jotka heikentävät sukupuolten välistä tasa-arvoa. Näitä tapoja voivat olla esimerkiksi syrjintä tai väkivalta. (Jääskeläinen ym. 2015, 10.) Syrjintää koulumaailmassa voi kohdistua tiettyyn sukupuoleen ja väkivaltaa suuntautua ihmiseen, joka ilmaisee sukupuoltaan valtaväestöstä poiketen. Syrjiminen ja väkivalta voivat jäädä opettajalta huomaamatta, mikä korostaa opettajan ennaltaehkäisevän toiminnan merkitystä.

Kouluarjessa sukupuoli-jako voi näkyä merkittävästi. Esimerkiksi liikuntakasvatuksessa oppilaat jaetaan usein sukupuolen mukaisiin ryhmiin ja käsityötunneilla on vahva ajatus poikien ja tyttöjen käsitöistä. Sekaryhmät liikuntatunneilla ja jaksottaiset vaihdot pehmeiden ja kovien käsitöiden välillä eivät itsestään lisää tasa-arvoa sukupuolten välillä. Samalla pitää myös kiinnittää huomiota muihin sukupuolittuneihin käytäntöihin. (Lehtonen 2003, 99–100.)

Vaikka opettajat eivät yksin kykene muuttamaan sukupuolittuneita perinteitä, on heillä mahdollisuus ylläpitää tai haastaa sukupuolittavia käytänteitä kouluympäristössä (Lehtonen 2003, 101). Oppilaiden asenteet tasa-arvosta ja sukupuolesta vahvistuvat peruskouluikäisinä (Jääskeläinen ym. 2015, 12), joten opettajien on tärkeää varmistaa, että opetus tukee

sukupuolten välistä tasa-arvoa ja kannustaa oppilaita pohtimaan sukupuolirooleja ja -odotuksia kriittisesti. Koska työelämässä havaitaan olevan sukupuolittuneita aloja (Jääskeläinen ym. 2015, 12), opettajien ja muun opetusyhteisön on tärkeää ottaa varhaisessa vaiheessa huomioon oppilaiden sukupuolittuneet asenteet.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan tasa-arvolaki ja tasa-arvon toteutumisen tärkeys (Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014, 14). Tasa-arvon merkitys korostuu myös yhdenvertaisuusperiaatteessa, jonka kerrotaan olevan tärkeässä osassa kehitettäessä perusopetusta (POPS 2014, 16). Perusopetuksen opetussuunnitelmassa painotetaan myös opetuksen yhteiskunnallista tavoitetta tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteuttamisessa (POPS 2014, 18).

1.5 Aiempi empiirinen tutkimus

Opettajien näkemyksiä sukupuolittuneisuudesta ja -kasvatuksesta sekä opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolittuneista kasvatusta koulumaailmassa on tutkittu suhteellisen vähän. Etenkin tuoretta tutkimustietoa on vaikea löytää. Sukupuolta sen sijaan on tutkittu eri näkökulmista, kuten historiallisena, sosiaalisena, yhteiskunnallisena ja kulttuurisena ilmiönä (Lehtonen 2003, 17). Sukupuoleen liittyvää kasvatustyötä ei ole yleensä käsitelty kulttuurisesta tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta (Lehtonen 2003, 20).

Vidén ja Naskali (2010) tutkivat sukupuolittuneisuuden opetuksen toteutusta ja merkitystä Lapin yliopistossa opiskelevien opettajaopiskelijoiden, yliopisto-opettajien ja Lapin yliopistosta valmistuneiden opettajien näkökulmasta. Tutkimuksessa analysoitiin kolmea eri aineistoa. Valmistuneet opettajat vastasivat kyselytutkimuksessa, miten koulutuksesta saatu sukupuolta koskeva tieto on ollut työn kannalta merkityksellistä. (Vidén ja Naskali 2010, 17.) Lapin yliopiston opettajankoulutuksessa opettaneita yliopisto-opettajia haastateltiin heidän kokemuksistaan sukupuolen suhteita koskevasta opetuksesta. Lisäksi opettajaopiskelijoiden luentopäiväkirjoja ja kurssipalautteita tarkasteltiin sukupuolen merkityksen näkökulmasta. (Vidén ja Naskali 2010, 22.)

Tutkimustuloksissa nousi esiin, että opettajaksi opiskelevien sukupolvi on muuttumassa. Nuoret opiskelijat ovat tietoisempia sukupuolta ja seksuaalisuutta koskevista asioista kuin opettajansa. (Vidén ja Naskali 2010, 89.) Opiskelijat pohtivat, miten voivat tiedostaa ja välttää heteronormatiivisuuden välittämistä oppilaille. Osa opiskelijoista oikeutti

heteronormatiivisuutta ja binäärinormia luonnollisuudella ja uskonnollisiin näkemyksiin vedoten (Vidén ja Naskali 2010, 90).

Opiskelijat esittivät ratkaisuja sukupuolitietoisuuden lisäämiseksi yksilöllisen tiedostamisen lisäämisellä ja opettajakoulutuksen sisältöjen päivittämisellä. Opiskelijat pitivät myös tärkeänä, että tasa-arvo ja erilaisuuden kunnioittaminen huomioitaisiin myös opiskelijavalinnassa (Vidén ja Naskali 2010, 85). Opiskelijoiden ja opettajien käsitykset opetuksen edistämisestä olivat yhteneväiset. Opettajat kokivat koulutusta olleen tarpeeseen nähden liian vähän (Vidén ja Naskali 2010, 48). Sukupuolitietoista koulutusta saaneista opettajista suurin osa koki koulutuksen hyödylliseksi.

Tutkittaessa peruskouluikäisten oppimistuloksia on huomattu sukupuolten välisiä asenteellisia eroja. Oppilaiden asenteet oppiaineita kohtaan, kiinnostuksen kohteet ja oppimistulokset näkyvät heidän omassa osaamisessaan ja luottamuksessaan omiin taitoihinsa. (Jääskeläinen ym. 2015, 10). Tutkimuksista on selvinnyt oppiaineasenteiden vahvistuvan peruskouluikäisenä, ja niiden näkyvän vielä jatko-opinnoissa ja työelämässä. Työelämässä asenne-eroja havaittiin etenkin sukupuolittuneilla aloilla. (Jääskeläinen ym. 2015, 12.)

Tutkimustulosta on saatu myös sukupuolten välisistä eroista ammatillisessa koulutuksessa. Sen mukaan tyttöjä opiskelee enemmän terveydenhoitoalalla, ja pojat kouluttautuvat tekniikan ja talouden aloille. (Koramo & Vehviläinen 2015.) Tämä vahvistaa sukupuolten välisten asenteiden eroja. Tutkimuksessa on havaittu myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien opiskelijoiden koulun keskeyttäminen. (Koramo & Vehviläinen 2015). Sen mukaan etenkin sukupuolittuneilla aloilla sukupuolivähemmistöön kuuluvat kokevat huonommuuden tunnetta. (Jääskeläinen ym. 2015, 10). Tämän takia tasa-arvokasvatusta pitää toteuttaa jo peruskoulussa, jotta ihmisten ymmärrys sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolten tasa-arvosta lisääntyy.

2 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tutkitaan opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta sekä opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä.

Tutkimuskysymyksiä ovat

1. Millaisia näkemyksiä opettajilla on sukupuolen moninaisuudesta?
2. Millaisia näkemyksiä opettajilla on sukupuolitietoisuudesta?
3. Miten opettajat kokevat omat valmiutensa sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttamiseen kouluympäristössä?

Aiempien tutkimusten (Vidén ja Naskali 2010, Lehtonen 2003) perusteella tässä tutkimuksessa tutkijoiden ennakko-oletuksena on, että tutkimukseen osallistuvien iällä on merkitystä heidän näkemyksiinsä ja tietoisuuteensa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta. Tutkijat pitävät myös aiempaan tutkimukseen pohjautuen todennäköisenä, että tutkimukseen osallistuvat eivät ole saaneet aiheesta juurikaan koulutusta. Oletuksena on myös koulutuksen lisäämisen tärkeys niin opettajankoulutuksessa kuin täydennyskoulutusten muodossa.

3 Menetelmä

Tässä kvalitatiivisessa haastattelututkimuksessa on tarkoituksena tutkia opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta sekä tarkastella opettajien valmiuksia sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttamiseen kouluympäristössä. Tutkimusasetelmana on tapaustutkimus, jossa keskitytään yksittäisten osallistujien kokemuksiin tarkoituksena syventää ymmärrystä ilmiöstä (Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto 2009).

Tapaustutkimuksen tuloksia ei pyritä yleistämään, koska tutkimuksen osallistujat eivät jaa samaa kokemusmaailmaa, työkokemusta tai työympäristöä eikä tutkimuksen otos ole yleistämiseen riittävän suuri. Koska tutkimuksessa halutaan lisätä ymmärrystä opettajien näkemyksistä ja kokemuksista sukupuolen moninaisuuteen ja sukupuolitietoisuuteen liittyen, valittiin tutkimuksen menetelmäksi laadullinen tutkimus.

Otantamenetelmänä käytettiin mukavuusotantaa, jossa tutkijat valitsevat osallistujat helpon saatavuuden perusteella (Robson 1994). Mukavuusotantaa ei voida käyttää tilastollisissa yleistyksissä, koska otosjoukko ei edusta koko populaatiota (Ovaska, Aula ja Majaranta 2005, 288). Mukavuusotannalle on ominaista, että osallistujat on valittu samalta maantieteelliseltä alueelta. Osallistujilla voi myös olla sama sosioekonominen asema ja etninen tausta. Näillä tekijöillä voi olla vaikutusta siihen, mitä tutkimus pyrkii selvittämään. (Emerson 2015, 166.) Tässä tutkimuksessa haastateltavia pyrittiin löytämään eri lähtökohdista, koska tutkijoiden ennako-oletuksena oli, että haastateltavien erilaiset taustat tuovat tutkimusaineistoon monipuolisempia näkökulmia (Emerson 2015).

3.1 Osallistujat

Tutkimukseen osallistui viisi satakuntalaisissa ja keskisuomalaisissa ala- tai yläkouluissa työskentelevää opettajaa. Haastateltavien opettajien lähtökohdat erosivat iän, työkokemuksen, työpaikan ja kouluasteen osalta. Näiden tekijöiden merkitystä korostettiin tutkimusaineiston monipuolistamisessa, sillä sukupuolen moninaisuus ja sukupuolitietoinen kasvatus voivat ilmentää moninaisia käytänteitä ja arvoasenteita (Vidén ja Naskali 2010).

Tutkimukseen ei valittu haastateltavia sukupuolen perusteella, koska tässä tutkimuksessa sukupuolta ei koettu merkitykselliseksi pienen otoskoon vuoksi. Tutkijat laativat tutkimukseen osallistuneista taustatietolomatta (liite 4) hyödyntäen henkilöprofiilit (taulukko 1) havainnollistaakseen tutkimukseen osallistuneiden opettajien ikää, työkokemusta, työpaikkaa ja kouluastetta.

Taulukko 1. Henkilöprofiilit tutkimukseen osallistuneista opettajista

Osallistuja	Ammatti	Ikä	Työkokemus vuosina
Opettaja 1 (O1)	Luokanopettaja, alakoulu	49	Yli 20
Opettaja 2 (O2)	Äidinkielen opettaja, yläkoulu	50	Yli 20
Opettaja 3 (O3)	Erytisopettaja, yläkoulu	24	4–10
Opettaja 4 (O4)	Luokanopettaja, alakoulu	25	0–3
Opettaja 5 (O5)	Luokanopettaja, alakoulu	23	0–3

3.2 Tutkimuksen toteutus

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla, koska haastattelumenetelmä mahdollistaa syvällisemmän ja monipuolisemman pohdinnan tutkimukseen liittyvistä aiheista. Haastattelun aikana haastateltavalle voidaan myös esittää täydentäviä lisäkysymyksiä vastauksien tarkentamiseksi. (Kvalitatiivisten menetelmien tietovaranto 2008). Haastattelu oli rakenteeltaan puolistrukturoitu teemahaastattelu. Teemahaastattelussa keskitytään tiettyihin aiheisiin ja ilmiöihin, jotta teemoista saadaan kattavampi ymmärrys. Teemahaastattelu on luonteeltaan keskustelunomainen ja siinä korostuu haastateltavan oikeus puheeseen. (KvaliMOTV 2008.)

Haastattelukysymykset jaettiin neljään kategoriaan, joita ovat sukupuolitietoisuus, sukupuolen moninaisuus, sukupuolivähemmistöt ja perusopetuksen opetussuunnitelman näkökulma sukupuolitietoisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Kategorioiden alussa kartoitettiin haastateltavan ajantasaista tietämystä kyseisestä aiheesta. Vasta tämän jälkeen käsite määriteltiin haastateltavalle. Tämän tarkoituksena oli saada totuudenmukaisempi kuva haastateltavan tietämyksestä aiheeseen liittyen. Käsitteet, jotka haastateltaville määriteltiin, olivat sukupuolitietoisuus, sukupuolen moninaisuus, sukupuolivähemmistöt ja perusopetuksen näkökulma sukupuolitietoisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen. Käsitteiden määrittelyyn käytettiin Seta ry:n ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen määritelmiä, koska tutkijat pitivät näitä lähteitä luotettavina. Seta ry päivittää käsitteiden määrittelyjä joka vuosi pohjautuen asiantuntijoiden arvioon käsitteistä (Seta 2023). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on luotettavaa tietoa tarjoava asiantuntija- ja tutkimuslaitos (THL 2024).

Haastattelukysymykset (liite 1) esitettiin kolmella luokanopettajaopiskelijalla mahdollisten epäselvyyksien minimoimiseksi. Esitestausten perusteella kysymysten asetteluun tehtiin muutoksia, jotta kysymykset ovat helpommin ymmärrettävissä. Haastattelukysymyksiin lisättiin kysymys siitä, miten haastateltava sai tiedon oppilaan kuulumisesta sukupuolivähemmistöön. Tutkijat muotoilivat myös sukupuolten lukumäärää koskevaa kysymystä uudelleen, jotta se ei ohjaa haastateltavaa, vaan antaa mahdollisuuden oman näkemyksen ilmaisemiseen.

Tutkijat laativat tietoturvailmoituksen (liite 2), saatekirjeen (liite 3) ja taustatietolomakkeen (liite 4). Tietoturvailmoitus ja saatekirje toimitettiin haastatteluun osallistuville ennen haastattelua. Tietoturvailmoituksessa ilmeni, mitä tietoja haastateltavista kerätään ja mihin tarkoitukseen niitä käytetään. Saatekirjeessä osallistujalle kerrottiin tarkemmin tutkimuksen toteutuksesta. Tietoturvailmoituksessa ja saatekirjeessä kerrottiin tutkijoiden tutkivan sukupuolikasvatusta. Sukupuolikasvatuksen käsite muutettiin myöhemmin tutkimuksessa sukupuolen moninaisuuden käsitteeksi, kun tutkijoille selkeytyi se, mitä tutkimuksella tutkitaan.

Haastattelua varten laadittiin haastattelurunko, johon kirjattiin ylös ohjeet haastattelun etenemiseen, haastattelukysymykset, käsitteiden määrittelyt ja tutkijan vuorosanat. Haastattelurunkoa seuraamalla tutkija pystyi varmistamaan, että haastattelutilanne oli mahdollisimman yhdenmukainen kaikille haastateltaville. Haastattelu toteutettiin työajan ulkopuolella haastateltavan omalla ajalla kasvotusten tai etäyhteydellä Zoom-verkkokokoustyökalun välityksellä. Etäyhteys lisäsi tutkimuksen teettämiseen joustavuutta ja mahdollisti haastatteluun osallistumisen toisesta kaupungista. Etäyhteydellä on mahdollisuus saada yhtä paljon tietoa haastateltavasta kuin perinteisesti haastatteleamalla (Hokka 2020), joten etäyhteyden käyttäminen oli tutkimusaineiston keräämiseen hyvä vaihtoehtoinen mahdollisuus.

Haastattelut toteutettiin erillisinä toisistaan, jotta haastateltavan yksityisyys ja muut eettiset periaatteet toteutuivat. Haastattelujen järjestäminen jaettiin tutkijoiden välillä niin, että molemmat tutkijat haastattelivat kaksi opettajaa yksin. Yhden opettajan he haastattelivat yhdessä. Opettajat 1 ja 2 haastateltiin kasvotusten ja opettajat 3, 4 ja 5 haastateltiin Zoom-verkkokokoustyökalun välityksellä. Tutkijat kokivat kasvotusten ja etäyhteydellä toteutetun haastattelutilanteen samanlaisina lukuun ottamatta sitä, että Zoom-verkkokokoustyökalun ilmaisversiossa haastattelut keskeytyivät ylittäessään 45 minuutin aikarajan. Aikarajan

päätyessä haastateltavalle lähetettiin uusi liittymislinkki verkkokokoukseen haastattelun jatkamiseksi. Haastattelijat ottivat aikarajan huomioon ilmoittamalla siitä haastateltavalle hyvissä ajoin ennen aikarajan päättymistä, jotta haastateltava sai rauhassa vastata kysymykseen eikä vastaus jäänyt kesken aikarajan täytyessä.

Haastattelun alussa osallistujat täyttivät Webropol-taustatietolomakkeen, jota tutkijat hyödynsivät tuloksia analysoidessaan. Webropol-taustatietolomake sisällytettiin tutkimukseen, jotta tutkimusraporttiin saatiin helposti koottua haastateltavista henkilöprofiilit. Taustatietolomakkeen täyttö sujui nopeasti, koska taustatietolomake oli QR-koodin takana helposti näytettävissä.

Haastattelukysymykset olivat kaikille osallistujille samat, jotta vastaukset ovat mahdollisimman hyvin vertailtavissa. Teemahaastattelu mahdollisti lisäkysymysten kysymisen tilanteissa, joissa haastateltavan oli vaikea sanoittaa vastaustaan tai tutkija halusi tarkentaa haastateltavan vastausta. Haastattelun aikana tutkijat määrittelivät haastateltavalle olennaiset käsitteet, jotta haastattelijan oli helpompi varmistua siitä, että keskustelu eteni ymmärrettävällä tavalla. Näin kumpikin osapuoli oli samalla taajuudella käsiteltävistä aiheista. Haastattelu kesti haastateltavasta riippuen 35–60 minuuttia. Haastattelun keston vaikuttivat taustatietolomakkeen täyttämiseen käytetty aika, mahdolliset lisäkysymykset ja se, kuinka laajasti haastateltavat sanoittivat vastauksensa.

3.3 Aineiston käsittely

Haastattelut äänitettiin tietoturvalisellä Audacity-ohjelmistolla, jonka jälkeen haastatteluaineistot siirrettiin Seafile-pilvipalveluun osallistujan yksityisyyden suojaamiseksi. Äänityksiä käsiteltiin huolellisesti haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi. Niitä ei esimerkiksi tallennettu tietokoneelle tai kuunneltu muiden kuin tutkijoiden kuullen.

Teemahaastattelun vastaukset muodostivat tutkimusaineiston, joka litteroitiin. Litterointi toteutettiin niin, että vain tutkijoilla oli mahdollisuus kuulla alkuperäiset aineistot. Näin tutkijat pystyivät takaamaan haastateltavien yksityisyyden. Litterointi tehtiin kuuntelemalla haastattelutallennetta ja kirjoittamalla samalla haastateltavan puhe sanatarkasti tekstimuotoon (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 78). Tämän tutkimuksen litteraatit kirjoitettiin tutkijoille yhteiseen Word-tiedostoon, jotta litteraatin analysoiminen olisi tutkijoille mahdollisimman helposti toteutettavissa. Litteraattiin merkittiin myös toistot, täytesanat ja merkittävät äänenpainot, jotta haastateltavan puheen erityispiirteet ja haastattelutilanteen

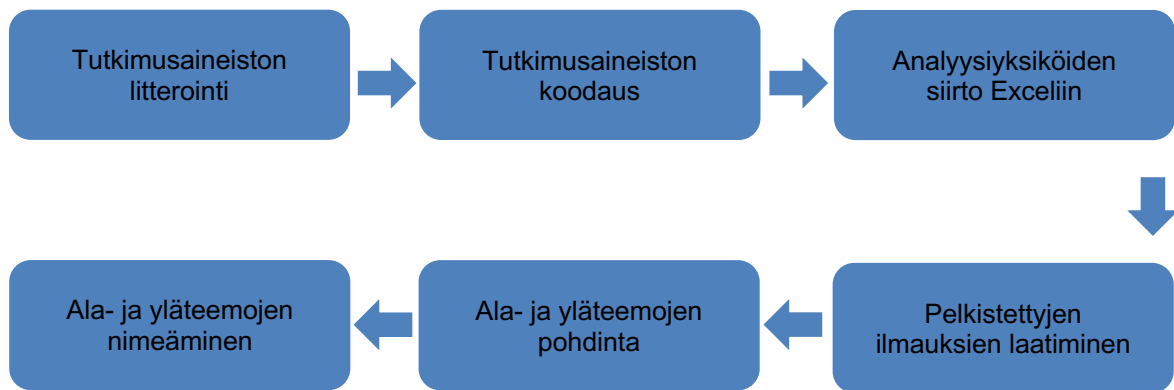
autenttisuus välittyisivät mahdollisimman hyvin. Haastateltavan sanavalinnat ja äänenpainot antavat tutkijoille aineiston analysoimisen kannalta merkittävää tietoa kielenkäytöstä ja asioiden ilmaisutavasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 74).

3.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysissä hyödynnettiin aineistolähtöistä analyysimenetelmää, jossa kerättyä aineistoa tarkasteltiin avoimesti ilman valmiita ennakko-oletuksia tai teoreettisia viitekehyksiä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämä lähestymistapa mahdollisti tutkimusaiheen monipuolisen tarkastelun ja joustavan tavan ymmärtää ja tulkita tutkimusaiheeseen liittyviä näkökulmia (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimusaineisto litteroitiin ja siirrettiin Excel-laskentataulukko-ohjelmistoon, jossa aineisto koodattiin tutkimuskysymysten avulla analyysiyksiköihin. Koodaamalla aineistoa saatiin aineistosta helposti ryhmiteltyä samanlaisia vastauksia. Aineistoon lisätyt tutkimustulosten koodit voivat olla esimerkiksi numerosarjoja tai tekstin muuttamista tietyn väriseksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 80.) Tässä tutkimuksessa tutkimustuloksia koodattiin merkitsemällä tutkimuskysymykset tietyillä väreillä ja koodaamalla aineistosta tutkimuskysymykseen liittyvät vastaukset samalla värillä. Samalla värillä koodatut tekstit jaettiin analyysiyksiköihin. Analyysiyksiköt olivat pääasiassa yhden lauseen mittaisia. Analyysiyksiköt ovat tulosten saamisen kannalta tärkeitä elementtejä, joita vertaamalla aineistosta voidaan löytää yhtäläisyyksiä ja eroja (Kallinen & Kinnunen, 2021). Tämän tutkimuksen analyysiyksiköt koodattiin värien avulla sekä kirjain- ja numeroyhdistelmillä, jotta tutkijat löysivät ilmaisut helposti alkuperäisestä litteraatista. Jos analyysiyksikön tulkitseminen tuntui haastavalta, tutkijat palasivat koodin avulla selvittämään alkuperäisestä litteraatista analyysiyksikön kontekstin tulkinnan tueksi.

Analyysiyksiköiden avulla tutkimusaineisto teemoiteltiin, jolloin tutkimusaineistosta voitiin löytää toistuvia teemoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2009, 56). Teemoittelun ansiosta tutkijat löysivät tutkimusaineistosta tutkimuksen kannalta oleellisia ja toistuvia ala- ja yläluokkia. Ennen teemoittelua analyysiyksiköt muutettiin pelkistettyyn muotoon, jotta tutkijoiden oli helpompi ymmärtää niitä. Aineiston analyysiprosessin pääpiirteet on esitelty seuraavassa kuviossa (kuvio 1).

Kuvio 1. Aineiston analysiprosessi

Tutkimuksen kannalta oleelliset yläluokat olivat tutkimuskysymyksistä löytyviä teemoja. Näitä olivat esimerkiksi sukupuolitietoisien kasvatuksen tiedostaminen omassa opetuksessa, sukupuolitietoisien kasvatuksen toteutus kouluympäristössä, sukupuolitietoisien kasvatuksen toteutuksen haasteet, tyytyväisyys omiin valmiuksiin toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta, sukupuolitietoista kasvatusta koskevat oppimisen tarpeet, sukupuolitietoista kasvatusta koskeva koulutuksen järjestäminen, sukupuolen moninaisuuden huomiointi opetuksessa, koulun toimien riittävyys ja riittämättömyys sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa ja perusopetuksen opetussuunnitelman sukupuolitietoisien kasvatuksen näkyvyys kouluarjessa. Seuraavaksi (taulukko 2) esitellään muutama esimerkki analyysiyksiköiden pelkistetyistä ilmauksista ja niiden ala- ja yläluokista.

Tutkimuskysymys	Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Miten opettajat kokevat omat valmiutensa sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttamiseen kouluympäristössä? T3	Se on varmaan yks paras paikka pyrkii vaikuttamaan siihen, että asiat on niinku kaikille tasa-arvoisest mahdollisii. O2v2a3	Hänen mielestään koulu on ympäristönä paras paikka pyrkiä vaikuttamaan siihen, että asiat ovat kaikille tasa-arvoisesti mahdollisia.	yhteiskunnallinen tiedostaminen	Sukupuolitietoisien kasvatuksen toteutus kouluympäristössä
	Mmm...No jos ajatellaan niinku sillain helppoutta tai vaikeutta ni mun mielestä se on hyvinkin helppoa O3v2a1	Ajattelee sukupuolitietoisien kasvatuksen olevan todella helppoa.	asenne kasvatusta kohtaan	Sukupuolitietoisien kasvatuksen toteutus kouluympäristössä
	et ehkä nimenomaan se et varmasti niinkun itseni mukaan lukien niin monet	Toivoo itsensä ja muiden opettajien puolesta aiheesta lisää koulutusta.	kouluttautuminen	Sukupuolitietoisien kasvatuksen toteutus kouluympäristössä

opettajat toivois siihen lisää koulutusta. O3v2a2				
Varsinkin kun on vanhempaa opettajakuntaa ei varmastikaan oo heidän opiskeluaikoinaan tai ensimmäisinä työvuosikymmeninä ees puhuttu tämmösestä asiasta. O3v2a3	On sitä mieltä, että vanhempien opettajien opiskeluaikoina tai ensimmäisinä työvuosikymmeninä ei ole puhuttu aiheesta.	opettajien ikäsidonaisuus	Sukupuolittietoisien kasvatuksen toteutus kouluympäristössä	

Taulukko 2. Esimerkki analyysiprosessista

Taulukossa 2 ensimmäisessä sarakkeessa nähdään tutkimuskysymykseen liittyviä vastauksia. Vastauksia tutkimuskysymyksiin saatiin haastattelukysymyksistä (liite 1) ja tässä esimerkissä vastattiin kysymykseen ”*Millaisena koet sukupuolittietoisien kasvatuksen toteuttamisen kouluympäristössä?*”. Toisessa sarakkeessa on haastateltavan alkuperäinen ilmaisu ”*Se on varmaan yks paras paikka pyrkii vaikuttamaan siihen, että asiat on niinku kaikille tasa-arvoesest mahdollisii*” eli analyysiyksikkö. Kolmannessa sarakkeessa haastateltavan vastaus on pelkistetty eli siinä kerrotaan, mitä haastateltava tarkoittaa tai mihin hän vastauksellaan viittaa. Tässä esimerkissä haastateltavan mielestä ”*koulu on ympäristönä paras paikka pyrkiä vaikuttamaan siihen, että asiat ovat kaikille tasa-arvoisesti mahdollisia*”. Viimeisissä sarakkeissa vastaus on jaettu sekä ala- että yläluokkaan. Esimerkin alaluokka on *yhteiskunnallinen tiedostaminen*, koska haastateltava ajattelee koulun olevan yhteiskunnallisesti hyvä paikka toteuttaa tasa-arvoista kasvatusta. Yhteiskunnallinen tiedostaminen kuuluu yläluokkaan *sukupuolittietoisien kasvatuksen toteuttaminen kouluympäristössä*, koska yhteiskunnallisella tiedostamisella on tässä tutkimuksessa merkitystä sukupuolittietoisien kasvatuksen toteuttamiseen kouluympäristössä.

3.5 Tutkimusetiikka

Tutkimuksen teossa käytettiin yleisiä tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkijat kunnioittivat tutkittavien oikeuksia ja ihmisarvoa (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2019, 7). Tutkijat huolehtivat tutkimuksen aikana, että haastateltavilla on oikeus sananvapauteen ja oikeus vastata haastatteluun. Tutkittavalla henkilöllä oli lupa tietää tutkimussisällöstä ja henkilötietojen käytöstä sekä tavasta toteuttaa tutkimus (TENK 2019, 8.). Tutkimuksesta ei aiheudu tutkittavalle merkittäviä haittoja tai riskejä. (TENK 2019, 7.) Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja tutkimuksen tekemiseen ja tutkimusaineiston hyödyntämiseen pyydettiin lupa osallistujilta. Tutkittavilla oli oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta ja keskeyttää tutkimukseen osallistumisen ilman erillistä syytä tai kielteisiä

seurauksia. Tutkittavalla oli myös oikeus kieltäytyä vastaamasta haluamiinsa kysymyksiin. (TENK 2019, 8.) Tutkijat noudattivat oman organisaationsa Turun yliopiston tietosuojaohjeita, joita on eritelty tietoturvailmoituksessa (liite 2).

Tutkimusaineistoa analysoitiin luottamuksellisesti säilyttämällä vastaajien anonymiteetti, eli heitä ei voi tunnistaa vastauksien perusteella. Tutkijat säilyttävät tutkimustuloksia turvallisesti yksityisyyteen liittyvien tietojen salaamiseksi. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusaineisto hävitetään asianmukaisesti (TENK 2019, 11) tietoturvailmoituksessa (liite 2) ilmoitetulla tavalla. Koska tutkittavilla on oikeus saada tutkimuksen käytännöstä tietoa kirjallisesti (TENK 2019, 9), tutkijat lähettivät tutkittaville saatekirjeen, jossa he esittelivät tutkimuksen kulkua. Myös valmis kandidaatin tutkielma lähetetään tutkimukseen osallistuneille.

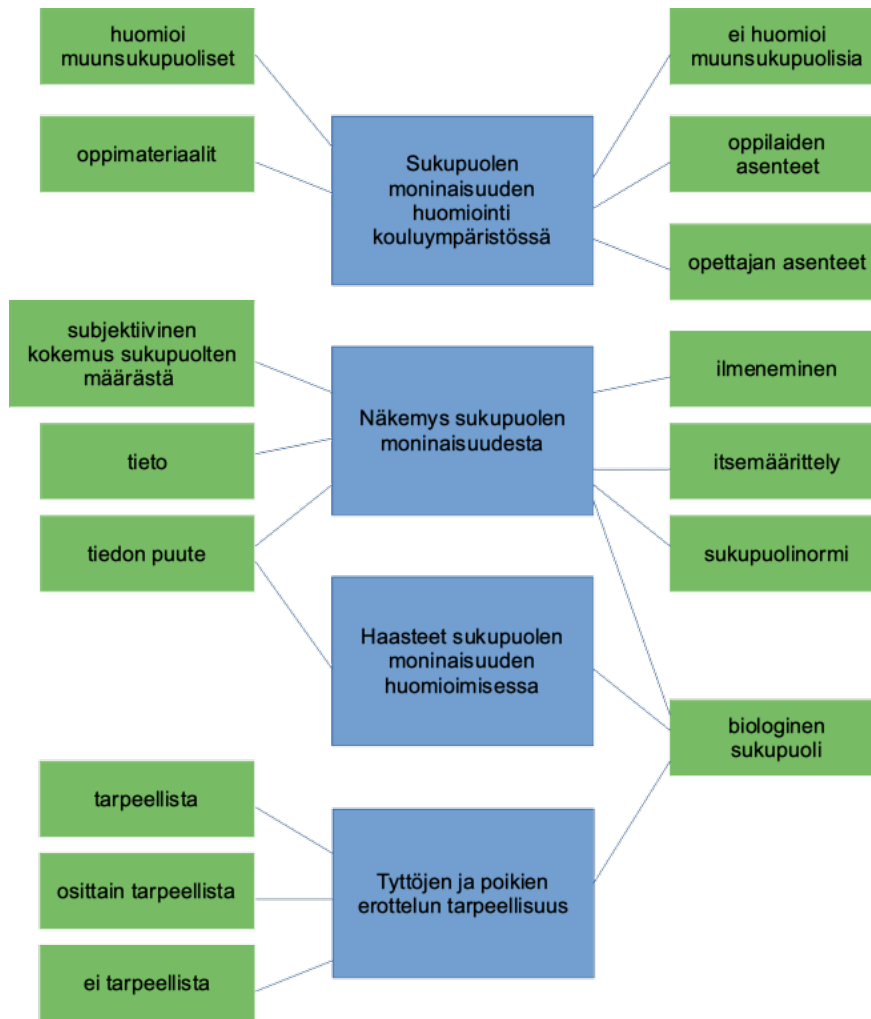
Haastateltavia informoitiin henkilötietojen käsittelystä ja muista tietoturvaan liittyvistä tutkimuseettisistä tekijöistä tietoturvailmoituksessa (liite 2). Myös taustatietolomakkeessa (liite 4) haastateltavalta varmistettiin, että hän on lukenut ja ymmärtänyt tietoturvailmoituksen. Tutkijat noudattivat eettisiä periaatteita, jotta tutkimukseen osallistujien on turvallista osallistua tutkimukseen ja tutkijoiden on turvallista hyödyntää tutkittavia vastausten saamiseksi (TENK 2019, 7).

4 Tulokset

Tässä tutkimuksessa haastateltiin viittä opettajaa, joiden lähtökohdat erosivat iän, työkokemuksen, työpaikan ja kouluasteen osalta. Haastatteluaineisto litteroitiin ja analysoitiin teemoittelemalla. Haastatteluaineistosta määriteltiin jokaiseen tutkimuskysymykseen ala- ja yläluokkia. Kaikille tutkimuskysymyksille yhteisiä yläluokkia olivat sukupuolitietoisuuden käsittäminen ja näkemykset sukupuolen moninaisuudesta. Seuraavaksi esitellään tutkimustuloksia ala- ja yläluokkia hyödyntäen. Ensin tarkastellaan opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta, jonka jälkeen esitellään opettajien näkemyksiä sukupuolitietoisuudesta ja valmiuksia toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä.

4.1 Opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta

Tutkimuskysymyksellä opettajien omista näkemyksistä sukupuolen moninaisuutta kohtaan selvitetään muun muassa opettajien käsitystä sukupuolen moninaisuudesta, opettajien subjektiivista kokemusta sukupuolien määrästä ja opettajien valmiuksia huomioida sukupuolen moninaisuutta kouluympäristössä. Tämän tutkimuskysymyksen vastausten perusteella yläluokiksi määriteltiin näkemys sukupuolen moninaisuudesta, haasteet sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa, tyttöjen ja poikien erottelun tarpeellisuus, sukupuolistereotyyppien vaikutus oppilaisiin, sukupuolen moninaisuuden huomiointi kouluympäristössä ja opettajien näkemykset perusopetuksen opetussuunnitelmasta. Kuvio 2 havainnollistaa tulosten kannalta tärkeimpien yläluokkien ympärille muodostuneita alaluokkia.

Kuvio 2. Näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta

Neljä viidestä haastateltavasta tietää sukupuolen moninaisuuden käsitteen merkityksen. He käsittävät sukupuolen moninaisuuden itsemääriteltävänä ja eri sukupuolet kokoavana käsitteenä. Haastateltavat mainitsevat sukupuolia olevan enemmän kuin kaksi. Mies- ja naissukupuolien lisäksi kolmannen sukupuolen nimeäminen on osalle haastateltavista vaikeaa. Opettajat 1 ja 2 pohtivat sukupuolia olevan enemmän kuin kaksi, mutta he eivät ole varmoja, mitä kolmas sukupuoli voisi tarkoittaa. Opettajat 3 ja 5 kertovat sukupuolia olevan loputon määrä. Opettaja 5 jaottelee sukupuolet mielessään kolmeen ryhmään: miehet, naiset ja muut. Hän sisällyttää muunsukupuolisiin kaikki mahdolliset muut sukupuolet. Opettaja 1 ajattelee sukupuolen voivan ilmetä ihmisillä eri tavoin.

”Kyl mä olen edelleen sen kahden kannal, mut.. mä jotenki ajattelen sen niin et..öö.. on vahvempia ja heikompia niinku se ilmentymä, mut kyl must tuntuu et nyt on tavallaan jo se kolmaskin se sellanen neutri.”

Opettajat 3 ja 5 mainitsevat usean kerran haastattelun aikana, että sukupuoli pitäisi olla yksilön itse määriteltävissä. Opettajat 1 ja 4 perustelevat sukupuolta niin, että sukupuoli määritellään biologisten ominaisuuksien perusteella. He ajattelevat kuitenkin, että yhdellä ihmisellä voi olla monen sukupuolen piirteitä. Opettaja 5 painottaa vastauksessaan, että sukupuolta ei tulisi määritellä ainoastaan ulkoisten ominaisuuksien tai toimintatapojen perusteella.

Haastateltavat kohtaavat kouluympäristössä haasteita, jotka vaikeuttavat sukupuolen moninaisuuden huomioon ottamista. He kertovat koulurakennuksesta löytyvän ongelmakohtia, joihin on vaikea löytää ratkaisukeinoja. Rakenteellisia ongelmia ilmenee haastattelijoiden kertomuksista kolme, joita ovat koulun pukuhuoneet, koulun vessatilat ja uimahallin pukuhuoneet. Opettaja 2 kertoo, että muunsukupuolisille ei ole koulurakennuksessa omaa pukuhuonetta, mikä aiheuttaa joskus ongelmatilanteita. Hän kertoo, että oppilasta ei voi jättää odottamaan muiden peseytymisen ajaksi eikä oppilasta voi lähettää liikuntatunnin lopussa peseytymään ennen muita oppilaita, koska opettaja ei voi valvoa oppilaita, jos he eivät ole samassa tilassa. Opettajat 1 ja 2 painottavat erityisjärjestelyjen lisäävän oppilaaseen kohdistuvaa huomiota, mikä ei välttämättä ole oppilaan edun mukaista.

Haastateltavat kokevat oppilaiden huoltajien sukupuolistereotyyppioiden vaikuttavan oppilaiden asenteisiin. Opettaja 5:n mukaan tapa, jolla oppilaalle puhutaan sukupuoleen liittyvistä asioista kotona, vaikuttaa oppilaan asenteisiin ja siihen, miten oppilas puhuu sukupuoleen liittyvistä asioista koulussa. Opettaja 3 painottaa koulussa työskentelevien aikuisten vastuuta sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa. Hän kokee opettajan olevan tärkeässä osassa oppilaan sukupuolikäsityksen muodostumisessa.

”mun mielestä lähtökohtaisesti kaikki lähtee aikuisista, meistä itsestään et millasta esimerkkiä me siellä näytetään”

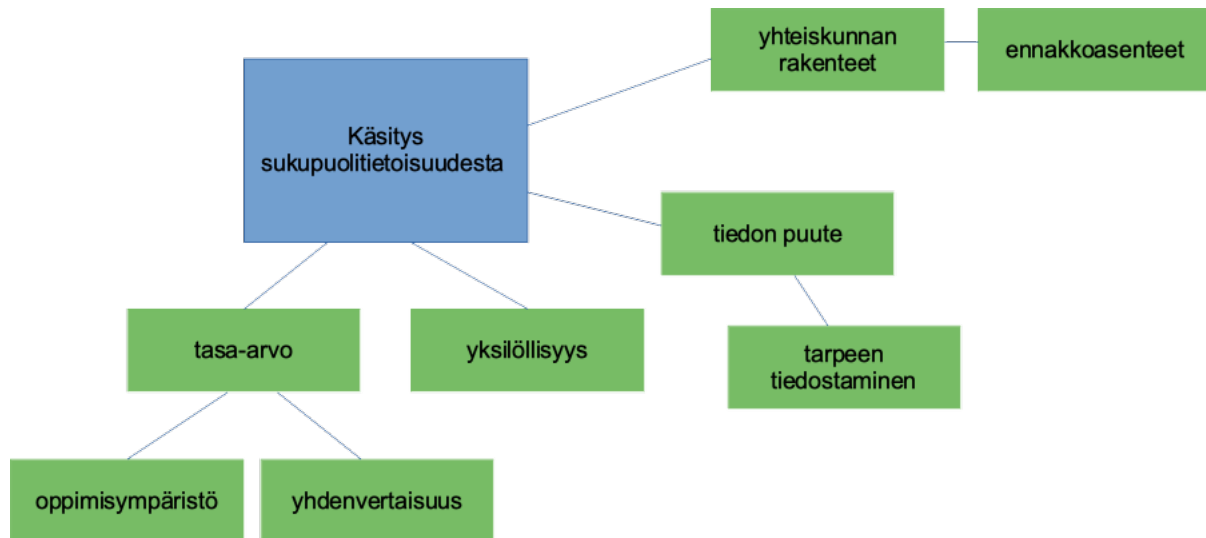
Vaikka kouluympäristö ja opettajien asenteet edistäisivät sukupuolen moninaisuuden huomioon ottamista, voi oppilaiden keskuudessa esiintyä vastustusta sukupuolen moninaisuutta kohtaan. Kaksi haastateltavista tuo esiin, että koulussa on otettu sukupuolineutraalit vessat käyttöön, mutta oppilaiden on ollut haastavaa ottaa muutos vastaan. Osa oppilaista on kyseenalaistanut unisex-vessojen tarpeellisuuden, jolloin he ovat halunneet tyttöjen ja poikien vessat takaisin. Sukupuolineutraalit vessat ovat jääneet molemmissa kouluissa vain kokeiluksi. Toinen opettajista kuitenkin kertoo, että kokeilun jälkeen kouluun on jätetty muutama unisex-vessa.

4.2 Opettajien näkemyksiä sukupuolittietoisuudesta

Tutkimuskysymyksestä opettajien näkemyksistä sukupuolittietoisuuteen liittyen muodostettiin yläluokat käsitys sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolittietoisuuden kasvatuksen tärkeys.

Alaluokkia ovat esimerkiksi tasa-arvo, yksilöllisyys, tiedon puute ja yhteiskunnan rakenteet.

Kuvio 3 havainnollistaa, mitä alaluokkia tutkijat muodostivat sukupuolittietoisuuden käsittämisestä.

Kuvio 3. Käsitys sukupuolittietoisuudesta

Tässä tutkimuksessa haastateltavat käsittävät sukupuolittietoisuuden kasvatusta eri tavoin. Ennen sukupuolittietoisuuden kasvatusta käsitteen määrittelyä opettaja 1 ja 2 eivät olleet kuulleet käsitteestä aikaisemmin. Muille haastateltaville käsite on ennestään tuttu ja he osaavat määrittellä sen. Opettajat 1 ja 2 tiedostavat kuitenkin sukupuolittietoisuuden kasvatusta tärkeyden, vaikka eivät ole varmoja sen toteutumisesta omassa opetuksessaan. Opettajien 3, 4 ja 5 mukaan sukupuolittietoisuus tarkoittaa sitä, että oppilaita ei jaotella sukupuolen perusteella kouluarjessa tiettyihin ryhmiin, vaan he saavat valita ryhmänsä itsenäisesti sukupuolesta riippumatta. Opettaja 3 kertoo myös tarpeettoman sukupuolittamisen välttämistä.

”meidän ei tarvi niinku meidän omissa puheissa ja toiminnassa tuoda niitä (sukupuolia) juurikaan esille”

Kaikki haastateltavat pitävät sukupuolittietoisuudesta kasvatusta tärkeänä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Haastateltavat kokevat, että sukupuolittietoisuuden kasvatusta mahdollistaa jokaiselle oppilaalle tasavertaisen kohtelun. He ovat myös sitä mieltä, että

sukupuolitietoinen kasvatusta huomioi sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun moninaisuuden. Haastateltavat kokevat sukupuolitietoisesta kasvatuksesta parantavan myös oppilaiden huomioimista yksilöinä. Opettaja 5 pitää sukupuolitietoista kasvatusta yhtä tärkeänä kuin tunnekasvatusta.

”Semmonen asia, mitä pitäis iha yhtä lailla opettaa, ku tunnekasvatusta, niin ihan yhtä lailla mä koen, että sukupuolitietoinen kasvatusta on tai pitäisi olla joka päivä opettajan niinku siellä takaraivossa muistuttelemassa, että hei millä tavalla me voidaan edistää sitä.”

Oppilaiden jakaminen sukupuolen perusteella ryhmiin koetaan tarpeettomaksi ja jopa syrjiväksi. Opettajat 4 ja 5 mainitsevat, että on olemassa sensitiivisempiä tapoja kohdella oppilaita. He kertovat, että oppilaita voi esimerkiksi kutsua nimeltä. Neljä viidestä haastateltavasta mainitsee, että on tärkeää kohdata oppilaat yksilöinä. Opettaja 1 korostaa useaan kertaan haastattelun aikana oppilaan yksilöllistä kohtaamista, eikä koe suurta tarvetta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseen. Hän kokee yksilöllisen huomioon tukevan yhdenvertaisuutta.

Opettaja 5 pohtii, että oppilaiden ja heidän käyttäytymistapojen moninaisuus ei usein liity henkilön sukupuoleen. Jos ryhmä poikaolettuja häiritsee oppitunnin kulkua, hän ei koe tarpeelliseksi puhutella ryhmää sukupuolen mukaan esimerkiksi sanomalla ”hei pojat, lopettakaa”. Sen sijaan hän voi kutsua ryhmää neutraalimmalla termillä kuten ”porukka” tai käyttää oppilaiden nimiä huomion saamiseksi.

Haastateltavat näkevät ongelmana myös koulun henkilökunnan asenteet sukupuolitietoisuutta kohtaan. Opettaja 4 on havainnut, että suuressa kouluympäristössä ja -yhteisössä on melko vaikeaa yhdistää monien opettajien ja ohjaajien näkemyksiä sukupuolitietoisesta kasvatuksesta ja sen toteuttamisesta. Opettaja 5 kertoo, että osa opettajista ei koe sukupuolitietoista kasvatusta tärkeänä, jolloin he eivät toteuta sitä työssään. Opettaja 4 toteaa, että yhteisen kasvatustilinjan muodostamiseksi tarvitaan yhteisymmärrystä siitä, mitä sukupuolitietoinen kasvatusta käytännössä tarkoittaa.

Opettaja 5 kertoo, että on välttämätöntä tunnistaa yhteiskunnan rakenteet ja se, miksi sukupuolinormi ei palvele kaikkia. Yhteiskunnan rakenteet voivat luoda kouluyhteisöön ennako-oletuksia, joista opettaja 2 nostaa esille tyttöjen vahvuudet psykologiassa ja poikien vahvuudet matematiikassa. Opettaja 2 mainitsee myös kuulleensa puhuttavan ”naisten

lasikatosta”, joka heikentää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Opettaja 1 kertoo jakavansa tietoa naisten aseman edistämiseksi.

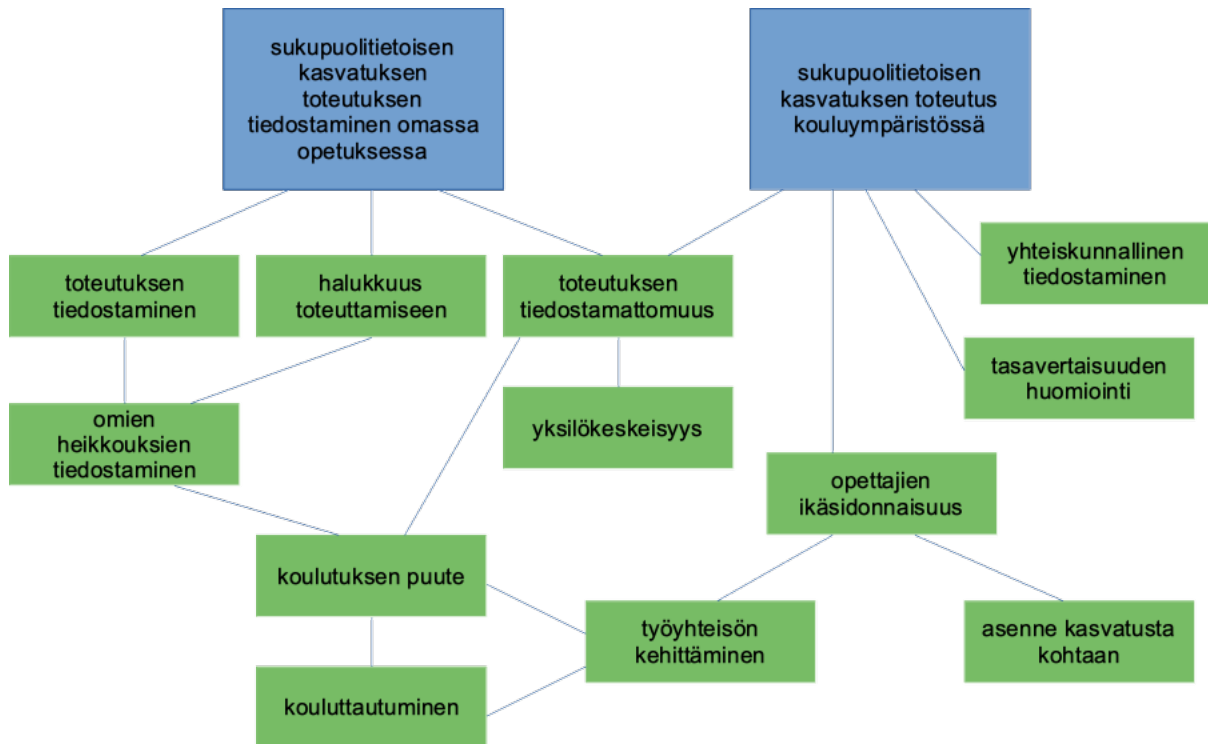
”Semmonen tapa mul on et... ku meil on koulus niit tiettyi semmosii uskonnollisten... tai no siis eri herätysliikkeiden oppilaita ja niis on... mä tiedän, et niis kaikis ei aina oo se naisen asema kaikkein vahvin, ni yritän tuoda sitä esille et... et tytötkin osaa ja tytötkin on vahvoi ja naisen ei tarvi olla mikää nynny et täytyy ol vähän naisvoimaa jokases”

Opettaja 3 mainitsee sukupuolittietoisien kasvatuksen olevan tärkeää identiteetin kehittymisen näkökulmasta. Hän kokee aiheen erityisen ajankohtaiseksi yläkoulussa, jossa murrosikäiset oppilaat pohtivan omaa sukupuoli-identiteettiään. Haastateltavilta kysyttiin, miten he tukisivat lasta, joka ei koe identifioituvansa vain yhteen sukupuoleen. Opettajat 1 ja 5 haluavat identiteettiään pohtivan oppilaan tietävän, että oppilas on hyvä omana itsenään. Opettajat 1 ja 3 kokevat tärkeänä, että loukkaavaan ja epäasialliseen kielenkäyttöön puututaan. Opettaja 5 kokee tarpeelliseksi pitää yllä turvallista ilmapiiriä muistuttamalla oppilaita yhteisistä vuorovaikutustaitoihin liittyvistä säännöistä, ja tarpeen vaatiessa havainnollistaa empatiataitoja erilaisien keinojen avulla. Opettajat 2 ja 4 eivät kyseenalaistaisi identiteettiään pohtivan oppilaan ratkaisuja, vaan hyväksyisivät ne ja pyrkisivät olemaan korostamatta tarpeettomasti sukupuolipiirteitä. Opettajat 3, 4, ja 5 tarjoaisivat oppilaalle keskustelutukea ja kiinnittäisivät erityistä huomiota sensitiiviseen kasvatuksen toteuttamiseen. Opettaja 3 kertoo ohjaavansa oppilaan tarpeen vaatiessa keskustelemaan ammattilaisen kanssa.

4.3 Opettajien kokemuksia omista valmiuksistaan toteuttaa sukupuolittietoista kasvatusta kouluympäristössä

Tämän tutkimuskysymyksen avulla haastateltavilta halutaan selvittää heidän omia valmiuksiaan toteuttaa sukupuolittietoista kasvatusta kouluympäristössä.

Tutkimuskysymyksen yläluokkia ovat sukupuolittietoisien kasvatuksen tiedostaminen opetuksessa, sen toteutus kouluympäristössä, toteutuksen haasteet, tyytyväisyys omista valmiuksista, oppimisen tarpeet, sukupuolen moninaisuuden huomiointi omassa opetuksessa, koulun toimien riittävyys ja riittämättömyys sukupuolittietoisien kasvatuksen toteuttamisessa sekä perusopetuksen opetussuunnitelman sukupuolittietoisien kasvatuksen näkyvyys kouluarjessa. Seuraavassa kuviossa (kuvio 4) tutkitaan kahden merkittävän yläluokan ja niihin liittyvien alaluokkien välisiä suhteita.

Kuvio 4. Sukupuolittietoisuuden kasvatuksen toteutus omassa opetuksessa ja kouluympäristössä

Tässä tutkimuksessa sukupuolittietoisuuden kasvatuksen toteutumisen tiedostaminen nähdään omassa opetuksessa toteutuksen tiedostamisena, halukkuutena toteuttaa sukupuolittietoista kasvatusta ja toteutuksen tiedostamattomuutena. Haastateltavat kertovat toivovansa, että he toteuttavat sukupuolittietoista kasvatusta. Haastateltavat myös tunnistavat omia heikkouksiaan kertoessaan, kuinka he toimivat joskus tiedostamattaan sukupuolistereotyyppioita vahvistaen. Opettaja 5 kertoo pyrkineensä työuransa aikana aktiivisesti muokkaamaan omaa ajatteluaan ja toimintaansa päästäkseen eroon sukupuolittuneista tavoista, jotta hänen ennakkoluulonsa eivät ohjaisi opetusta.

Opettajat 2 ja 4 kertovat kokevansa kouluympäristön erinomaisena paikkana toteuttaa sukupuolittietoista kasvatusta. Kaikki haastateltavat kokevat kouluympäristön pääasiassa lisäävän oppilaiden tasa-arvoista kohtelua. Opettaja 1 kertoo, ettei tiedä mitään sukupuolittietoisesta kasvatuksesta, mutta kohtelee kaikkia oppilaita tasa-arvoisesti ja huomioi heidän yksilölliset tarpeensa. Kaikki haastateltavat ajattelevat opettajien iällä olevan merkitystä sukupuolittietoisuuden kasvatuksen toteuttamisessa. He kertovat, että pääasiassa vanhemmilla opettajilla on sukupuolittietoisesta opetuksesta ja sukupuolen moninaisuudesta vähemmän tietoa kuin nuoremmilla opettajilla. Opettaja 2 uskoo, että vanhempien opettajien konservatiiviset arvoasenteet vaikuttavat heidän tapansa käsitellä sukupuolen moninaisuutta.

Opettaja 5 kertoo havainneensa vanhempien opettajien jakavan oppilaita jatkuvasti tyttöihin ja poikiin. Keskusteltuaan vanhemman opettajan kanssa, oli opettaja puolustanut toimintaansa omalla vanhanaikaisuudellaan ja siten kokenut hyväksyttäväksi oppilaiden jakamisen sukupuolen perusteella.

”Et sit vähän niinkun myöskin mennään sinne taakse, etteikö vanha koira vois oppia uusia temppuja tai muuta.”

Tässä tutkimuksessa sukupuolitietoisien kasvatuksen toteutuksen haasteina nähdään opettajan ikäsidonaisuuden, koulutuksen ja tiedon puutteen lisäksi erilaiset näkemykset työyhteisön sisällä. Neljä viidestä haastateltavasta kokee, että osa opettajista ei pidä sukupuolitietoista kasvatusta niin tärkeänä, että toteuttaisi sitä opetuksessaan. Opettaja 4 kokee, että kaikki opettajat tarvitsisivat samanlaisia ja yhteneviä käytäntöjä sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttamiseen. Opettaja 5 ehdottaa kouluihin työryhmiä, jotka ohjaisivat ja kouluttaisivat muita opettajia sukupuolitietoisien kasvatuksen lisäämiseksi.

Kaikki haastateltavat kertovat sekä taustatietolomakkeessa että haastattelun aikana, että he eivät ole saaneet koulutusta sukupuolitietoisuudesta. Ainoastaan opettaja 5 mainitsee, että hänellä oli opiskeluaikanaan mahdollisuus osallistua opintojaksolle, joka käsittelee sukupuolen moninaisuutta. Opintojakso ei ollut pakollinen ja opettaja 5 ei aikataulusongelmien takia voinut osallistua siihen. Opettaja 3 mainitsee, että vanhempien opettajien opiskeluaikana sukupuolitietoista kasvatusta ei ole käsitelty koulutuksessa eikä aiheesta ole käyty yhteiskunnallista keskustelua. Hän kertoo, että sukupuolitietoisesta kasvatuksesta on ollut lähivuosien aikana paljon enemmän julkista keskustelua, mikä on lisännyt koulun henkilökunnan ja kasvatusalan ammattilaisten tietoisuutta aiheesta.

Kolme viidestä haastateltavasta on suhteellisen tyytyväisiä omiin valmiuksiinsa toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta. Edellä mainitut kolme haastattelijaa ovat olleet työelämässä 0–10 vuotta. Yli 20 vuotta työskennelleet opettajat eivät olleet varmoja tai eivät tienneet, toteuttavatko he sukupuolitietoista kasvatusta.

Kaikki haastateltavat haluaisivat lisää koulutusta sukupuolitietoisuudesta. Opettaja 1 pitää luentokoulutusta mielekkäänä vaihtoehtona ja opettajat 2 ja 3 toivovat osallistavaa lähikoulutusta, jossa keskeisinä tekijöinä ovat kouluarjen käytännön tilanteet. Opettaja 5 kokee hyötyvänsä monipuolisesta oppimateriaalipaketista, jossa on valmiit materiaalit sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttamisen keinoista.

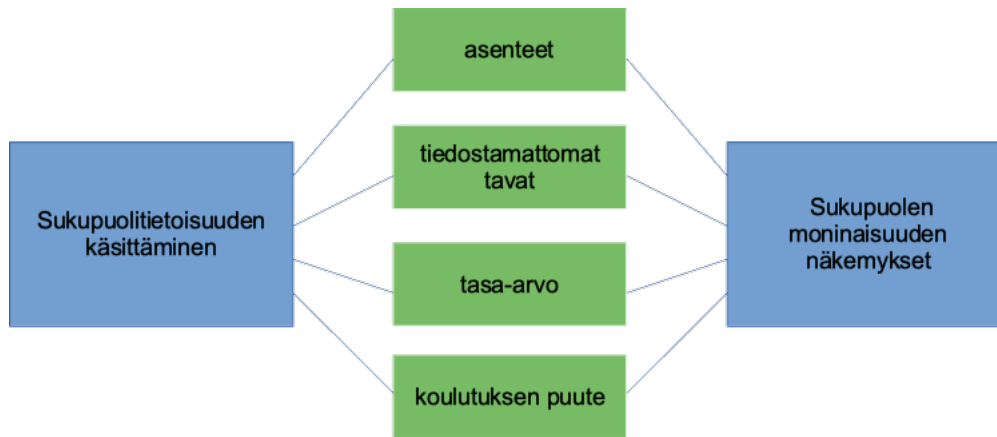
Sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttaminen edellyttää sukupuolen moninaisuuden huomioimista. Haastateltavat kokevat sukupuolen moninaisuuden huomioimisen osittain haasteellisena. Opettaja 2 pohtii, onko hän huomionnut sukupuolen moninaisuutta riittävästi, koska on hän saanut tietoa sukupuolen moninaisuudesta vain tiedotusvälineiden ja median kautta. Opettaja 3 kertoo onnistuneensa välttämään luokkahuoneessa tilanteita, joissa hän olisi puhutellut oppilasta sukupuoleen viitaten ja aiheuttanut oppilaalle epämiellyttävän tilanteen. Opettaja 4 kokee, että oppilaiden ikä vaikuttaa heidän kykyynsä ymmärtää ja vastaanottaa tietoa sukupuolen moninaisuudesta. Tästä syystä hän on ajatellut, että aiheen opettamiselle ei ole tullut vielä sopivaa ajankohtaa.

”Mut ehkä siinä kohtaa, kun jotain biologiaa tai terveystietoo vaikka tulee oppilaille enemmän niin, sit ehkä se on myös semmonen ikävaihe ja niinkun oppilaat on semmosessa kehityksen vaiheessa ja tasolla, et he on niinkun vähän kykeneväisempiä ajattelemaan tätä niinkun kaikkee monimuotisuutta.”

Opettaja 4 myös mainitsee, että ei välttämättä tiedä, millä tavoin aiheen voisi tuoda esille nuorille oppilaille. Myöhemmin haastattelussa hän pohtii, että aihetta voisi tuoda esille keskustelun kautta tilanteissa, joissa oppilaiden oma käytös on vahvasti stereotyyppioita korostavaa. Opettaja 5 kokee itsellään olevan paljon kehitettävää sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa. Hän mainitsee, ettei ole lisännyt tietoisesti oppilaiden ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Tiedon puute luo hänelle pelkoa siitä, että hän opettaa oppilailleen sukupuolen moninaisuudesta väärää tietoa. Opettaja 5 pohtii, voisiko hän saada varmuutta sukupuolen moninaisuudesta käytännön avulla, jos saisi kokemuksia työskentelystä sukupuolivähemmistöön kuuluvien oppilaiden kanssa.

4.4 Yhteenveto

Opettajien näkemyksissä sukupuolen moninaisuudesta, sukupuolitietoisuudesta ja valmiuksissa toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä toistuvat usein samat alaluokat. Haastateltavien näkemykset ja valmiudet sekä yhtenevät että eroavat, mutta yhtäläisyyksiä löytyy esimerkiksi koulutuksen puutteen näkökulmasta. Seuraavassa kuviossa (kuvio 4) esitellään yhteenveto tutkimuksen vastauksista.

Kuvio 4. Yhteenveto sukupuolietietoisuuden käsittämisestä ja sukupuolen moninaisuuden näkemyksistä

Haastateltavat eivät ole saaneet koulutusta opiskeluaikanaan tai työpaikalla, joten he pitävät koulutuksen puutetta syynä tietämättömyydelleen. Yli 20 vuotta työskennelleet opettajat korostavat oppilaan yksilöllisyyttä enemmän kuin sukupuolta. Kaikki haastateltavat pitävät sukupuolietietoista kasvatusta tärkeänä. He uskovat sukupuolietoisen kasvatuksen edistävän tasa-arvoa ja olevan eduksi oppilaan tarpeiden huomioimisessa. Haastateltavat kertovat, että heidän mielestään sukupuolen moninaisuuden huomioon ottamisessa suurimpia haasteita ovat koulutuksen puutteen lisäksi koulun pukuhuoneiden jakaminen sukupuolinormien mukaan tyttöjen ja poikien pukuhuoneiksi ja unisex-vessatilojen puute. Haastateltavat mainitsevat myös, että merkittävä haaste koko työyhteisössä on puuttua tiedostamattomaan ja opittuun sukupuolistereotypioita vahvistavaan toimintaan. He kokevat tarvitsevansa sukupuolietoisesta kasvatuksesta ja sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta enemmän koulutusta.

5 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa selvitettiin opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta ja sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttamisesta kouluympäristössä. Seuraavaksi tarkastellaan tutkimuksen tuloksia ja johtopäätöksiä, jonka jälkeen pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja esitellään jatkotutkimus- ja hyödyntämisehdotuksia.

5.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tutkimustuloksia tarkastellaan tässä luvussa tutkimuskysymyksittäin aiheiden ymmärtämisen ja lukemisen mielekkyyden parantamiseksi. Ensin tarkastellaan opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta. Sen jälkeen tarkastellaan opettajien näkemyksiä sukupuolitietoisesta kasvatuksesta ja opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä.

5.1.1 Opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta

Tutkimuskysymyksellä selvitettiin opettajien näkemyksiä sukupuolen moninaisuudesta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu, että sukupuolittuneilla aloilla sukupuolivähemmistöön kuuluvat kokevat huonommuuden tunnetta (Jääskeläinen ym. 2015, 10). Siksi jo peruskouluikäisille sukupuolivähemmistöihin kuuluville on annettava onnistumisen kokemuksia ja huomioitava heidät yhdenvertaisina oppilaina. Tässä tutkimuksessa opettajat olivat tietoisia sukupuolen moninaisuuden käsitteestä ja tunnistivat sukupuolia olevan enemmän kuin kaksi. Osalle haastateltavista kolmannen sukupuolen määrittely oli haastavaa. Tätä he perustelivat koulutuksen puutteella ja omilla arvoasenteilla. Koulutuksen puute havaittiin myös Lapin yliopiston tutkimuksissa (Vidén & Naskali 2010). Opettajille olisi tärkeää tarjota koulutusta sukupuolen moninaisuudesta.

Haastateltavat määrittelivät sukupuolta tässä tutkimuksessa muun muassa biologisesta näkökulmasta. Sukupuolta on aikaisemmissa tutkimuksissa määritelty myös biologisesta näkökulmasta, mutta sukupuoli on käsitetty niissä myös laajempaan esimerkiksi sosiaalisesta näkökulmasta (Lehtonen 2003, 17). Koulutuksen puute ja opettajien ikäsidonnaisuus voi vaikuttaa opettajien valintaan käsitellä sukupuolta vain biologisesta näkökulmasta. Opettajien iällä saattaa olla vaikutusta opettajien arvoasenteisiin, jolloin sukupuolten lukumäärä käsitetään vain sukupuolinormin mukaisesti miehenä ja naisena. Tutkimustulosten perusteella voidaan pohtia opettajien tarvetta lisäkoulutukselle, jotta oppilaiden sukupuoli kohdattaisiin avoimesti, tuomitsematta ja ilman ennakkoluuloja.

Tutkimustuloksissa voidaan huomata opettajien kokemat rakenteelliset ongelmat sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa. Esimerkiksi koulun pukuhuoneet ja vessatilat koettiin muunsukupuolisia syrjivinä. Aikaisemmat tutkimukset eivät tutki koulurakennuksen rakenteellisia haasteita sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa. Uusia kouluja rakennettaessa tulisi huomioida paremmin sukupuolen moninaisuus. Uusista kouluista tulisi löytyä esimerkiksi unisex-vessoja ja pukutilat muunsukupuolisille.

5.1.2 Opettajien näkemyksiä sukupuolitietoisuudesta

Tämän tutkimuskysymyksen avulla tutkijat halusivat selvittää opettajien näkemyksiä sukupuolitietoisuudesta. Tuloksista voidaan havaita samansuuntaisuutta suhteessa aiempiin tutkimustuloksiin (Vidén & Naskali 2010). Tässä tutkimuksessa haastateltavat opettajat toivat ilmi, että he eivät ole saaneet opiskeluaikanaan tai työelämässä koulutusta sukupuolitietoisuuteen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyen ja aiheesta oppiminen on ollut omalla vastuulla. Tulokset ovat samansuuntaisia Lapin yliopiston tutkimuksen (2010) kanssa. Myös Lapin Yliopiston tutkimuksissa selvisi koulutusta sukupuolitietoisuuteen olleen vähän ja sen olleen riittämätöntä (Vidén ja Naskali 2010, 91). Sekä tässä tutkimuksessa että Lapin yliopiston tutkimuksessa (2010) tutkimukseen osallistuneet opettajat toivoivat lisää koulutusta sukupuoleen liittyen.

Kaikki haastateltavat pitivät sukupuolitietoista kasvatusta tärkeänä ja kokivat sen lisäävän yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Osa haastateltavista epäro, toteuttavatko he sukupuolitietoista kasvatusta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan sukupuolitietoisuuden opetuksen olevan keskeistä opetuksen toteutumisessa (POPS 2014, 28). Vaikka kaikki haastateltavista eivät olleet varmoja sukupuolitietoisuuden opetuksen toteutumisesta, he tiedostivat sen olevan tärkeä asia ja edistävän tasa-arvon toteutumista kouluympäristössä. Opetuksen pitää tasa-arvolain perusteiden pohjautua tasa-arvoiseen kasvatukseen ja oppilaiden kohteluun (609/1986, 5§), joten tasa-arvoisen kohtelun tiedostaminen on opettajien toiminnan tärkeä edellytys.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu oppilaiden sukupuolten välisiä asenteellisia eroja muun muassa oppiaineita kohtaan. Myös kiinnostuksen kohteiden on huomattu eroavan eri sukupuolten välillä. (Jääskeläinen ym. 2015, 10). Tämän tutkimuksen vastauksissa haastateltavat painottivat oppilaiden asenteiden vaikuttavan siihen, miten he käyttäytyvät koulussa. Haastatteluissa opettajat kertoivat oppilaiden sukupuolistereotyyppioista, jotka vaikuttavat esimerkiksi oppilaiden suhtautumiseen unisex-vessoja kohtaan. Oppilaat olivat

epäileviä unisex-veppoista ja ajattelivat niiden olevan turhia. Opettajat korostivat haastattelussa oman esimerkin olevan tärkeä osa opettajan työtä sukupuolitietoisessa opetuksessa. Opettajan on tärkeää näyttää esimerkkiä ja purkaa oppilaiden sukupuolittuneita asenteita omassa työssään.

5.1.3 Opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä

Tällä tutkimuskysymyksellä tutkijat halusivat selvittää opettajien valmiuksia toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta kouluympäristössä. Tässä tutkimuksessa haastateltavat kertovat, että henkilökunnan asenteet sukupuolitietoisuutta kohtaan koetaan eriävinä. He kokevat sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttamisen haastavana, jos koko koulun henkilökunnalla ei ole yhtenäistä tapaa toteuttaa sitä.

Osa haastateltavista kokee ongelmana myös sen, että kaikki opettajat eivät pidä sukupuolitietoista kasvatusta tärkeänä. Haastateltavat kokevat myös itse syyllistyvänsä tiedostamattaan jaottelemaan oppilaita tyttöihin ja poikiin. Osa haastateltavista koki oppilaiden jakamisen ryhmiin sukupuolten perusteella syrjivänä. He korostivat oppilaiden huomioimista enemmän yksilöinä kuin sukupuolen perusteella. Haastateltavat toivovat koko henkilökunnalle yhteneväisiä käytäntöjä esimerkiksi koulutuksen tai oppimateriaalien muodossa. Sukupuolitietoista kasvatusta pitäisi tuoda kouluihin kouluttamalla opettajia. Koulutukseen osallistumisen pitäisi olla pakollista, jotta kaikilla olisi samanlaiset näkemykset sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttamisesta. Vaikka sukupuolitietoinen kasvatusta ei kaikkien opettajien mielestä ole yhtä tärkeää, voisi koulutus tuoda opettajille uudenlaisia näkökulmia sen toteuttamiseen.

Tutkijat tekivät aikaisempien tutkimuksien tutkimustuloksiin (Vidén & Naskali 2010, Lehtonen 2003) perustuen ennako-oletuksia. Tutkijat pitivät todennäköisenä, että tutkimuksen osallistujien iällä on merkitystä heidän näkemyksiinsä ja tietoisuuteensa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta. Tutkimuksen vastauksista ilmeni, että nuoremmilla opettajilla (O3, O4 ja O5) oli enemmän tietoa sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisuudesta kuin vanhemmilla opettajilla (O1 ja O2). Tiedostamattomia sukupuoleen liittyviä ennako-oletuksia esiintyi haastateltavilla iästä huolimatta ja kaikki haastateltavat tiedostivat sukupuolta koskevia haasteita. Tutkijoiden ennako-oletuksena oli myös sukupuolitietoisuuden lisäämisen tärkeys. Vastauksista kävi ilmi, että haastateltavat

pitivät sukupuolitietoisuutta tärkeänä asiana ja koulutusta sukupuolitietoisesta kasvatuksesta tarpeellisena.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tässä tutkimuksessa kuten missä tahansa tutkimuksessa on oleellista pohtia tutkijoiden puolueettomuutta. Tuomi ja Sarajärvi (2018) myöntävät, että laadullisen tutkimuksen huonona puolena voidaan pitää sitä, että tutkijoiden on mahdotonta pysyä täysin puolueettomana tutkimuksen aikana, koska tutkimus tehdään tutkijoiden omien tulkintojen kautta. Tutkijan puolueettomuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi tutkijan ikä, sukupuoli, uskonto, poliittinen asema ja kansalaisuus (Tuomi ja Sarajärvi 2018). Tässä tutkimuksessa tutkijoiden oma mielipide sukupuolen moninaisuuden huomioimisesta ja sukupuolitietoisesta kasvatuksesta tärkeydestä oli vahva, eikä sen vaikutuksia voida sivuuttaa tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa. Tutkijat reflektoivat aktiivisesti omaa subjektisuuttaan ja arvojaan tutkimuksen aikana, mikä voi lisätä tutkimuksen luotettavuutta (Puusa, Juuti ja Aaltio 2020).

Tutkijat pyrkivät tutkimuksen kaikissa vaiheissa pysymään neutraaleina ja tarkastelemaan tuloksia objektiivisesti. Haastattelutilanteessa tutkijat kunnioittivat haastateltavan näkemyksiä ja pyrkivät pitämään elekielensä neutraalina (Puusa ym. 2020). He eivät myöskään johdatelleet vastaajia vastaamaan tietyllä tavalla, vaan haastattelu perustui tutkijoiden laatimiin haastattelukysymyksiin (liite 1). Toisaalta haastattelukysymyksissä voidaan nähdä haastattelijoiden subjektiiviset näkemykset.

Tutkimuksen menetelmä- ja tulososio pyrittiin avaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja ymmärrettävästi, jotta lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta ja tulosten merkitystä. Tulosten analyysin ja tulkinnan esittäminen läpinäkyvästi vahvistaa tutkimuksen sisäistä validiteettia (Puusa ym. 2020). Käsitteet ja tulokset pyrittiin esittämään niin, että ne ovat ymmärrettävissä myös niille, joille tutkimuksen aihe ei ole ennestään tuttu. Tutkijoiden aiempi tietämys aiheesta on kuitenkin saattanut vääristää heidän kykyään arvioida käsitteiden avaamisen selkeyttä. Vaikka tutkijat ovat pyrkineet olemaan puolueettomia ja avoimia tulosten tulkinnassa, on mahdollista, että heidän aiemmat käsityksensä ja kokemuksensa aiheesta ovat vaikuttaneet heidän kykyynsä arvioida tutkimuksen tuloksia objektiivisesti.

Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, koska otoskoko on liian pieni. Laadullinen tutkimus ei kuitenkaan tähtää yleistettävän tiedon tuottamiseen, vaan sen tavoitteena on lisätä tietoa ja ymmärrystä ilmiöstä ja kuvastaa tutkittavien kokemusmaailmaa mahdollisimman

hyvin. (Puusa ym. 2020.) Tutkimukseen haastateltiin viittä opettajaa ja haastattelujen määrä koettiin tätä tutkimusta varten sopivaksi. Aineisto on monipuolinen ja on mahdollista, että haastateltavien erilaiset lähtökohdat ovat lisänneet aineiston monipuolisuutta (Emerson 2015).

Haastattelutilanne eroaa arkikeskustelusta ja vaikuttaa muun muassa haastateltavan puhetapaan. Haastateltava myös ottaa vastausta muotoillessaan vaikutteita kokonaistilanteesta ja haastattelijasta. (Puusa ym. 2020). Tutkimustuloksista tuli ilmi, että sukupuolen moninaisuus jakaa opettajien keskuudessa suuresti mielipiteitä. Oman mielipiteen ilmaiseminen aiheesta vaatii haastateltavalta rohkeutta ja avoimuutta, ja haastateltavan rehellisyys on tutkimustulosten luotettavuuden kannalta välttämätöntä. Jos haastateltava ei ole ilmaissut ajatuksiaan rehellisesti, tutkimuksen luotettavuus laskee.

Kun arvioidaan laadullista tutkimusta, pohditaan siirrettävyyttä eli sitä, onko tutkimuksen vaiheista selitetty ja tutkimustuloksista kirjoitettu niin selkeästi, että sitä voitaisiin tutkia uudelleen eri tutkimusympäristössä (Puusa ym. 2020). Tutkimuksen vaiheet pyrittiin esittämään selkeästi ja lukijalle ymmärrettävästi, jotta raportti olisi mahdollisimman helposti luettavissa. Tutkimustuloksia on havainnollistettu taulukoiden ja kuvioiden avulla ja päättelyprosessia on perusteltu sitaatein. Nämä lisäävät tutkimustulosten helppolukuisuutta (Puusa ym. 2020).

Valittujen menetelmien soveltuvuudesta kohdeilmion tutkimiseen voidaan todeta, että sisältölähtöinen analyysimenetelmä oli tutkimuksen kannalta toimivin analyysimenetelmä, koska tutkimusaiheesta ei löydetty aikaisempaa teoriapohjaa. Analyysimenetelmänä sisältölähtöinen analyysimenetelmä vastasi tutkimuksen tavoitteita, koska tutkimustuloksista saatiin analysoitua niitä asioita, joita tutkimuskysymyksissä selvitettiin.

5.3 Jatkotutkimus- ja hyödyntämisehdotukset

Tutkimustuloksissa mainittiin useaan kertaan koulutuksen puute. Haastateltavat eivät olleet saaneet työnsä ohella täydennyskoulutusta, ja opintojen aikana neljälle viidestä haastateltavasta ei ollut tarjottu mahdollisuutta sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisesta kasvatuksesta oppimiseen. Yhdellä haastateltavista oli mahdollisuus saada aiheesta opintojakson verran koulutusta. Opintojakso oli kuitenkin vapaaehtoinen, joten haastateltava ei ollut käynyt sitä. Olisi tärkeää tutkia, miten aihetta käsitellään nykypäivänä opettajankoulutuksessa, ja onko yliopistojen välillä eroja sukupuolitietoisesta kasvatuksesta opettamisessa. Voidaan myös tutkia, missä määrin opettajana työskenteleville tarjotaan

sukupuolitietoisesta kasvatuksesta täydennyskoulutusta, ja miten se on vaikuttanut opettajien osaamiseen sukupuolitietoisesta opetuksen asiantuntijana sekä miten vaikutukset näkyvät opettajien ennako-oletuksissa sukupuolen moninaisuudesta.

Vaikka tutkimustuloksia ei voida yleistää, tätä tutkimusta voidaan hyödyntää pohdittaessa sekä nykyisten opettajien että opettajaopiskelijoiden tarvetta koulutukselle sukupuolen moninaisuudesta ja sukupuolitietoisesta kasvatuksesta. Myös opettajien lisääntyntä halua kehittyä sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttajana ja alan ammattilaisena voidaan tutkia ja pohtia, millaisilla keinoilla opettajista voidaan kouluttaa sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttajia.

Haastateltavat mainitsivat kouluympäristön rakenneelliset haasteet ja rakenneelliset puutteet sukupuolen moninaisuuden huomioimisessa. Olisi tärkeä tutkia, miten koulut ottavat sukupuolen moninaisuuden huomioon niin koulurakennuksessa kuin myös opetuksen järjestämisessä. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, kuinka sukupuolen moninaisuus huomioidaan rakenteellisesti uusissa koulurakennuksissa.

Tutkimuksesta ilmeni, että koulu yhteisössä osa opettajista toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta enemmän ja osa toteuttaa sitä vähemmän. Otokseen ollessa suurempi, jatkotutkimuksissa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi opettajien sukupuoleen, ikään tai asuinpaikkakuntaan ja tutkia, onko näillä tekijöillä vaikutusta opettajien asenteisiin ja näkemyksiin sukupuolitietoista kasvatusta kohtaan. Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää, miten opettajien koulutustausta ja työkokemus vaikuttavat heidän näkemyksiinsä ja käytäntöihinsä sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttajina; millaisia toimintamalleja opettajilla on toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta, ja miten edellä mainitut taustatekijät voivat vaikuttaa niihin.

Opettaja 5 esitti toiveen oppimateriaalipaketista sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttamiseen. Jatkotutkimuksissa sukupuolen moninaisuutta ja sukupuolitietoista kasvatusta voidaan tarkastella myös oppimateriaalien näkökulmasta. Minkälaisilla keinoilla sukupuolen moninaisuus ja sukupuolitietoinen kasvatusta huomioidaan oppimateriaaleissa ja onko niiden huomioimisessa tapahtunut vuosien aikana kehitystä? Jos oppimateriaalissa huomioidaan sukupuolen moninaisuus ja sukupuolitietoinen kasvatusta, toteuttavatko opettajat sukupuolitietoista kasvatusta vai pitäytyvätkö he konservatiivisissa ja vanhanaikaisissa tavoissa?

Jatkotutkimuksissa voidaan myös tutkia, miten muunsukupuoliset opettajat kokevat sukupuolitietoisesta kasvatuksesta toteuttamisen ja millaisia haasteita he kohtaavat kouluympäristössä. Lisäksi voidaan selvittää, miten heidän näkemyksensä sukupuolitietoisesta kasvatuksesta eroaa itsensä naiseksi tai mieheksi määritteleviin opettajiin verrattuna.

Lähteet

- Aapola, Sinikka, Terhi Ekola, Tuula Gordon, Helena (Helena Marketta) Helve, Kristiina Hukkila, Hilikka Huopainen ja Anu Koivunen. 1992. *Letit liehumaan: tyttökuulttuuri murroksessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 318.
- Aula, Anne, Päivi Majaranta ja Saira Ovaska. 2005. *Käytettävyytutkimuksen menetelmät*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- DuBois, L. Zachary and Heather Shattuck-Heidorn. 2021. "Challenging the Binary: Gender/Sex and the Bio-logics of Normalcy." *American journal of human biology* 33:5.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/ajhb.23623>
- Emerson, Robert Wall. 2015. "Convenience Sampling, Random Sampling, and Snowball Sampling: How Does Sampling Affect the Validity of Research?" *Journal of visual impairment & blindness* 109:2, 164–168.
- Eskelinen, Mervi ja Susanna Itäkare. 2020. "Pidetään huolta ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja. Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa." *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti – Journal of Early Childhood Education Research* 9 (2), 197-229.
<https://journal.fi/jecer/article/view/114130/67329>
- Hokka, Johanna. 2020. "Verkkovälitteisyys tutkimushaastatteluissa." *Akateemisten affektien etnografia* (blogi), Tampereen yliopisto. 24.11.2020.
<https://projects.tuni.fi/akateemiset-affektit/blogiteksti/verkkovälitteisyys-tutkimushaastatteluissa/>
- Hughes, Ieuan A, Christopher P Houk, S Faisal Ahmed and Peter A Lee. 2006. *Consensus statement on management of intersex disorders*. *Archives of Disease in Childhood*. 91, 554–563.

- Jääskeläinen, Liisa, Johanna Hautakorpi, Hanna Onwen-Huma, Hanna Niittymäki, Anssi Pirttijärvi, Miko Lempinen ja Valpuri Kajander. 2015. *Tasa-arvotyö on taitolaji: opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa*. Helsinki: Opetushallitus.
- Kallinen, Timo ja Taina Kinnunen. 2021. ”Etnografia.” Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittaja Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Luettu 12.4.2024.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoaarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>
- Kannas, Lasse ja Tuija Heinonen. 1993. *Ihanan tukala seksuaalisuus*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, ehkäisevän sosiaali- ja terveystieteiden osasto.
- Kohlberg Lawrence. 1966. “A cognitive-developmental analysis of children’s sex role concepts and attitudes.” Teoksessa *The Development of Sex Differences*, toimittaja Eleanor Emmons Maccoby. Stanford California: Stanford University Press, 82–173.
- Kohonen, Iina, Arja Kuula-Lammi ja Sanna-Kaisa Spooft. 2019. “Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa.” Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019*.
https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Koramo, Marika ja Jukka Vehviläinen. 2015. *Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma. Laadullinen ja määrällinen seuranta vuonna 2014. Raportit ja selvitykset*. Helsinki: Opetushallitus.
- Lehtonen, Jukka. 2003. *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa: näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehtonen, Jukka. 2013. ”Sukupuolivähemmistöt koulussa-monenlaisia tarinoita ja haastavia tutkimusvalintoja. 42–49.” *SQS-Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* 7:1–2

- Mattila, Mikko. 2021. "Tutkimusasetelma." Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittajat Noora Ellonen, Marja Alastalo ja Henri Ala-Lahti. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvanti/tutkimus/asetelma/>
- Opetushallitus. 2014. "Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet." Helsinki: Next Print Oy, 16–28. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Puusa, Anu, Pauli Juuti ja Iiris Aaltio. 2020. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.
- Richards, Christina, Walter Pierre Bouman, Leighton Seal, Meg John Barker, Timo O. Nieder, and Guy T'Sjoen. 2016. "Non-Binary or Genderqueer Genders." *International Review of Psychiatry* 28:1, 95–102. <https://www.tandfonline.com/doi/ref/10.3109/09540261.2015.1106446?scroll=top>
- Robson, Colin. 1994. *Real World Research - A resource for social scientists and practitioner-researchers*. Oxford: Blackwell.
- Saaranen-Kauppinen, Anita ja Anna Puusniekka. 2006. "Teemahaastattelu." *KvaliMOTV* 6. Luettu 13.1.2024. https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Saaranen-Kauppinen, Anita ja Anna Puusniekka. 2006. "Aineisto- ja teorialähtöisyys." *KvaliMOTV* 6. Luettu 12.4.2024. https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Saaranen-Kauppinen, Anita ja Anna Puusniekka. 2009. *Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saastamoinen, Mikko. 2006. "Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina." Teoksessa *Minuus ja identiteetti: Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma*, toimittajat Rautio & Saastamoinen, 170–181. Tampere: Tampere University Press.

Seta. ”Sukupuolen moninaisuus.” Luettu 13.11.2024.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Seta. 31.10.2023. ”Sateenkaarisanasto”.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Seta. ”Tasa-arvolaki.” Luettu 1.12.2023.

<https://seta.fi/ihmisoikeudet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/tasa-arvolaki/>

Seta ”Transsukupuolisuus.” Luettu 14.4.2024.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/transsukupuolisuus/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. ”Sukupuolen moninaisuus.” Luettu 1.12.2023.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. ”Intersukupuoliselle nuorelle.” Luettu 12.4.2024.

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/intersukupuolisuus/intersukupuoliselle-nuorelle/>

Steensma, Thomas, Baudewijntje Kreukels, Annelou de Vries and Peggy Cohen-Kettenis.

2013. ”Gender identity development in adolescence”. *Hormones and Behavior* 64(2):288–297.

https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0018506X13000676?fr=RR-9&ref=pdf_download&rr=8732448b9e878dd1

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2024. ”THL”.

<https://thl.fi/thl>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 8.12.2023. ”Kasvatus- ja opetusalan ammattilainen turvallisen kasvu ympäristön rakentajana”.

<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/kasvatus-ja-opetusalan-ammattilainen-turvallisen-kasvuympariston-rakentajana>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. "Tasa-arvo sanastoa." Luettu 1.12.2023.

<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 8.12.2023. "Sukupuolen moninaisuus."

<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>

Tyttöjen talo. "Sukupuolisensitiivisyys." Luettu 1.12.2023.

<https://tyttojentalo.fi/tyttojen-talo/sukupuolisensitiivisyys>

Trasek. "Käsitteitä". Luettu 12.4.2024.

<https://trasek.fi/perustietoa/kasitteita/>

Tuomi, Jouni, and Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.

Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vehkalahti, Kaisa, Saara Tuomaala-Sarpong ja Heini Hakosalo. 2014. Sukupuolihistorian näkökulmia kasvatustieteen historiaan. *Kasvatus ja Aika* 8 (1). 3–7.

<https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68560/29836>

Vidén, Sari ja Päivi Naskali. 2010. *Sukupuolittietoisuus Lapin yliopiston*

opettajankoulutuksessa. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 22. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59463/VidenSari%2c%20NaskaliP%c3%a4ivi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Westerbotn, Margareta, Tobias Blomberg ja Evelina Renström. 2017. "Transgender people in Swedish healthcare: The experience of being met with ignorance." *Nordic Journal of Nursing Research* 37(4):194–200.

<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2057158517695712>

Zosuls, Kristina, Diane Ruble, Catherine Tamis-LeMonda, Patrick Shrout, Mark Bornstein & Faith Greulich. 2009. The acquisition of gender labels in infancy: Implications for gender-typed play. *Developmental Psychology*, 45(3), 688–701.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Aloitetaan haastattelu. Luen kaiken tästä asiakirjasta, jotta haastattelu on kaikille haastateltaville mahdollisimman samanlainen. Haastattelu kestää 40–60 minuuttia ja sen voi keskeyttää missä tahansa vaiheessa. Voit halutessasi kysyä tarkentavia kysymyksiä.

Osallistumalla haastatteluun hyväksyt, että vastauksia voidaan hyödyntää kandidaatin tutkielman lisäksi myös pro gradu –tutkielmassa.

Ennen haastattelun aloittamista saat luettavaksesi tietoturvaselosteen, johon linkki löytyy saatekirjeestä. Kun olet lukenut saatekirjeen ja tietoturvaselosteen, saat linkin taustatietolomakkeen täyttöön. Taustatietolomakkeella kartoitamme osallistujan taustatietoja tutkimukseemme liittyen.

- Nyt kun taustatietolomake on täytetty, voimme aloittaa haastattelun. Haastattelu on jaettu neljään osaan, joista ensimmäisenä käsittelemme sukupuolitietoisuutta.

- Oletko kuullut käsitteestä sukupuolitietoinen tai sukupuolisensitiivinen kasvatus?

- Mitä sukupuolitietoinen tai sukupuolisensitiivinen kasvatus mielestäsi tarkoittaa käytännössä?

Näin sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolitietoisuus määritellään Setan ja THL:n verkkosivuilla:

Sukupuolisensitiivisyys tai sukupuolitietoisuus on ajattelutapa, jossa huomioidaan sukupuoli ja siihen liittyvät normit ja niiden vaikutukset sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla.

Sukupuolisensitiivisyys-termiä käytetään erityisesti varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön parissa. Opetuksen parissa käytetään useimmiten sanaa sukupuolitietoisuus (ja sitä käytämme loppuhaastattelun ajan). (Seta ry 2023.)

Kasvatuksen tavoitteena sukupuolitietoisuus tarkoittaa, että kasvatuksen avulla annetaan jokaiselle lapselle mahdollisuus olla omanlaisiaan poikia, tyttöjä tai muilla tavoin itsensä määrittäviä lapsia (Seta ry 2023).

Sukupuolitietoinen kasvatus ei ole sukupuolineutraalia eikä pyri häivyttämään sukupuolen merkitystä, vaikka joskus virheellisesti näin ajatellaan. Toisaalta sukupuolitietoisessa

kasvatuksessa on suotavaa olla korostamatta sukupuolta tilanteissa, joissa sillä ei ole merkitystä. (THL 2023.)

- Pidätkö sukupuolitietoista kasvatusta tärkeänä?

Miksi/miksi et?

- Edistääkö sukupuolitietoinen kasvatustasa-arvoa?

Miten?

- Toteutatko sukupuolitietoista kasvatusta opetuksessasi?

Miten?

- Tunnistatko sukupuolittuneita asenteita tai toimintatapoja opetuksessasi?

Millaisia?

- Millaisena koet sukupuolitietoisen kasvatuksen toteuttamisen kouluympäristössä?
- Liittyykö sukupuolitietoisen kasvatuksen toteuttamiseen haasteita?

Millaisia?

- Oletko tyytyväinen omiin valmiuksiisi toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta?

Mihin olet tyytyväinen, mihin et ole tyytyväinen?

Mitä haluaisit oppia?

- Oletko saanut koulutusta sukupuolitietoiseen kasvatukseen liittyen?

Missä?

Millaista koulutusta?

- Oletko saanut koulutusta riittävästi?

Miksi/miksi et?

- Millaisia koulutuksia tai resursseja toivoisit, jotta voisit paremmin toteuttaa sukupuolitietoista kasvatusta?

Mennään seuraavaan aiheeseen, joka on sukupuolen moninaisuus.

- Mitä sukupuolen moninaisuus mielestäsi tarkoittaa?
- Kuinka monta sukupuolta ajattelet olevan olemassa?

THL ja Seta kertovat sivuillaan sukupuolen moninaisuudesta näin:

Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa sukupuolen kokemusten, ilmaisutapojen ja kehon sukupuolitettujen piirteiden kirjoa. Jokaisen kokemus sukupuolesta on yksilöllinen ja sukupuolen moninaisuus on osa kaikkia ihmisiä. (THL 2023.)

Sukupuoli rakentuu yksilön geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista. Sukupuoli ei rajoitu vain miehiin ja naisiin; henkilö voi tuntea olevansa kumpaakin, jotain siltä väliltä tai jotain ihan muuta. Jotkut kokevat, että heillä ei ole lainkaan sukupuolta. (Seta.)

Yleisiä sukupuolinimityksiä ovat esimerkiksi cissukupuolinen, muunsukupuolinen, transmies/nainen, intersukupuolinen ja sukupuoleton. Sukupuolinimitysten lista kasvaa sitä mukaa, kun ymmärretään, miten eri tavoin ihmiset kokevat sukupuoli-identiteettinsä. (Seta.)

- Olivatko edellä mainitut sukupuolinimitykset sinulle ennestään tuttuja?
- Oletko saanut koulutusta sukupuolen moninaisuudesta?

Kuinka paljon?

- Oletko tyytyväinen koulutuksen määrään?
- Kuinka lisäät oppilaiden tietoisuutta ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta opetuksessasi?
- Miten koet onnistuneesi huomiomaan sukupuolen moninaisuuden opetuksessasi?
- Onko tyttöjen ja poikien erottelu sukupuolen mukaan mielestäsi tarpeellista?

Milloin/millaisissa tilanteissa?

Milloin ei ole tarpeellista?

- Koetko sukupuoliroolien/stereotyyppien vaikuttavan oppilaisiisi?

Miten?

Seuraavaksi puhutaan sukupuolivähemmistöistä.

Setan mukaan sukupuolivähemmistöihin lasketaan kuuluvan transihmiset, sukupuolettomat ja intersukupuoliset. Transihmisiä voivat olla transsukupuoliset, muunsukupuoliset, sukupuolettomat ja transvestiitit. (Seta.)

- Oletko työskennellyt luokassa, jossa on ollut sukupuolivähemmistöön kuuluvia oppilaita?

Jos olet, oletko ottanut sen huomioon jollain tavalla toiminnassasi?

Mistä olet tiennyt, että oppilas on sukupuolivähemmistöön kuuluva?

- Miten tukisit lasta, joka ei koe identifioituvansa vain yhteen sukupuoleen?
- Miten varmistat, että luokassasi vallitsee avoin ja tasa-arvoinen ilmapiiri etenkin sukupuolivähemmistöön kuuluvien oppilaiden osalta?
- Huomioiko kouluympäristö muunsukupuolisia tai muita sukupuolivähemmistöihin kuuluvia oppilaita?

Millä tavoin, onko antaa esimerkkejä?

- Koetko koulun toimet riittäviksi/riittämättömiksi?

Puhutaan vielä perusopetuksen opetussuunnitelman näkökulmasta.

- Muistatko, mitä perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016) sanotaan sukupuoleen liittyvistä asioista?

Siinä sanotaan näin:

“Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Opetus on lähestymistavaltaan sukupuolitietoista, jolloin opetuksessa vältetään sosiaalistamatta oppilaita heidän ulkoiseen sukupuoleensa. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsu ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.” (POPS 2014.)

- Oletko näistä samaa mieltä?
- Onko opetussuunnitelma sukupuolen näkökulmasta tarpeeksi kattava?
- Koetko, että POPS ohjaa tarpeeksi sukupuolitietoiseen opetukseen?
- Onko sinulla vielä lisättävää tai ajatuksia, joita haluaisit kertoa?

Kiitos haastattelusta!

Lähteet määrittelyille

Opetushallitus. 2014. ”Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.” Helsinki: Next Print Oy.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Seta. ”Sukupuolen moninaisuus”. Luettu 13.11.2024.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>

Seta. 31.10.2023. ”Sateenkaarisanasto”.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 8.12.2023. ”Kasvatus- ja opetusalan ammattilainen turvallisen kasvuympäristön rakentajana”.

<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/kasvatus-ja-opetusalan-ammattilainen-turvallisen-kasvuympariston-rakentajana>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 8.12.2023. ”Sukupuolen moninaisuus”.

<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>

Liite 2. Tietoturvailmoitus

Rekisterin nimi	Opettajien näkemykset sukupuolitietoisuudesta ja sukupuolikasvatuksesta sekä opettajien valmiudet niiden toteuttamiseen kouluympäristössä
Rekisterinpitäjä	Aada Koivisto, Eevi Mantela, Turun Yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos
Tietosuojavastaavan yhteystiedot	DPO@utu.fi
Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	<p>Teemme tutkimusta Turun yliopistossa kandidaatin tutkielmaamme varten. Tutkimuksessa tarkastelemme opettajien näkemyksiä sukupuolitietoisuudesta ja sukupuolikasvatuksesta sekä opettajien valmiuksia niiden toteuttamiseen kouluympäristössä. Keräämme aineistoa kyselyn ja haastattelun avulla. Tutkimuksen perusteella saamme tietoa tasa-arvon toteutumisesta kouluympäristössä ja siitä, ovatko opettajien valmiudet sukupuolitietoisien kasvatuksen toteuttamiseen ajantasaiset.</p> <p>Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on</p> <p>☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta)</p> <p>☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta)</p> <p>☐ muu mikä _____</p>
Tutkielman ohjaaja	Satu Laitinen
Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperuste	Käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 e-kohta) Käsittely perustuu yliopistolain (558/2007) 2§:ssä asetettuun yliopiston tehtävään ja sen toteuttamiseen yleisen edun nimissä.

<p>Rekisteriin tallennetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja</p>	<p>Rekisteriin tallennetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja: haastateltavan ääni äänitysohjelmassa nauhoitettuna, sukupuoli, ikä, työkokemuksen määrä, kouluaste, jossa työskentelee ja näkemykset sukupuolittietoisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta sekä niiden toteuttamisesta kouluympäristössä.</p>
<p>Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät</p>	<p>Oikeudet aineistoon tulee olemaan tutkimuksen tekijöillä ja tutkielman ohjaajalla eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille.</p>
<p>Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin</p>	<p>Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.</p>
<p>Henkilötietojen säilytysaika</p>	<p>Aineisto arkistoidaan asianomaisen Turun Yliopiston Seafile pilvipalveluun käyttäjätunnuksen ja kahden salasanan suojauksella. Alkuperäinen kysely sekä haastattelu hävitetään tietoturvallisesti. Aineisto säilytetään asianomistajien Seafilessä enintään viisi vuotta.</p>
<p>Rekisteröidyn oikeudet</p>	<p>Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti. Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti. Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.</p>
<p>Tiedot siitä, mistä henkilötiedot ovat saatu</p>	<p>Tiedot kerätään suoraan vapaaehtoisesti tutkimukseen osallistuneilta.</p>

Liite 3. Saatekirje

Hei arvon opettaja!

Olemme kaksi luokanopettajaopiskelijaa Turun yliopistosta. Teemme kandidaatin tutkielmaa opettajien näkemyksistä liittyen sukupuolitietoisuuteen ja sukupuolikasvatukseen sekä opettajien valmiuksista niiden toteuttamiseen kouluympäristössä. Aihe on tärkeä tutkittavaksi esimerkiksi tasa-arvon ja lasten kehityksen näkökulmasta. Toivomme aiheesta mahdollisimman rehellisiä vastauksia ja monipuolisia mielipiteitä.

Tutkimusta varten haastatellaan noin viittä ala- tai yläkoulun opettajaa. Haastattelu on vapaaehtoinen ja se toteutetaan joko kasvotusten tai etäyhteydellä Zoom-sovelluksen kautta yhdessä sovittuna ajankohtana. Haastattelu kestää 40–60 minuuttia ja sen voi keskeyttää missä tahansa vaiheessa. Vastaajien anonymiteetti säilytetään koko tutkimuksen ajan eikä yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa vastausten perusteella. Vastauksia käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti enintään viiden vuoden ajan. Tämän jälkeen vastaukset hävitetään asianmukaisesti. Osallistumalla haastatteluun hyväksyt, että vastauksia voidaan hyödyntää kandidaatin tutkielman lisäksi myös pro gradu –tutkielmassa.

Haastattelu toteutetaan tietoturvallisesti. Löydät tietosuojailmoituksen täältä:

<https://seafile.utu.fi/f/bcece414aed34f68bf3e/>

Kiitos, että osallistut haastatteluun.

Ystävällisin terveisin,

Mantela Eevi & Koivisto Aada

Turun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Liite 4. Taustatietolomake

Pakolliset kysymykset on merkitty *-merkillä.

1. Olen lukenut tietosuojailmoituksen ja annan suostumukseni siihen, että vastauksiani voidaan käyttää tutkimustarkoitukseen. *

Kyllä

2. Ikä *

Vapaa vastaus

3. Sukupuoli *

Nainen

Mies

Muu

En halua kertoa

4. Työkokemus vuosina *

0–3

4–10

11–20

Yli 20

5. Missä työskentelet? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto. *

Alakoulu

Yläkoulu

Jokin muu, mikä?

6. Oletko saanut koulutusta sukupuolitietoisesta opetuksen toteuttamiseen? *

Olen

En ole

En osaa sanoa

7. Mitä kautta olet saanut koulutusta? Valitse yksi tai useampi vaihtoehto. *

Opettajaopinnot

Kunnan tarjoama koulutus

Koulun sisäinen koulutus

Jokin muu, mikä?

8. Haluaisitko saada sukupuolittietoista opetuksesta lisää koulutusta?

Haluan

En halua

En osaa sanoa

9. Millaiset valmiudet sinulla on mielestäsi sukupuolittietoisen opetuksen toteuttamiseen? *

Todella huonot

Melko huonot

En osaa sanoa

Melko hyvät

Todella hyvät

10. Millaisena koet sukupuolittietoisen opetuksen toteuttamisen kouluympäristössä? *

Todella haastavana

Melko haastavana

En osaa sanoa

Melko helppona

Todella helppona